

Iværksætter og iværksættere i landdistrikter og byer i Danmark

Jesper Manniche og Carl Henrik Marcussen

Center for Regional- og Turismeforskning

Udarbejdet for Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter

December 2013

MINISTERIET FOR
BY, BOLIG OG
LANDDISTRIKTER

Titel: Iværksætteri og iværksættere i landdistrikter og byer i Danmark

Forfattere:

Jesper Manniche og Carl Henrik Marcussen

Center for Regional- og Turismeforskning (CRT)

Stenbrudsvej 55

3730 Nexø

Telefon +45 5644 1144

e-mail: crt@crt.dk

www.crt.dk

© 2013 Center for Regional- og Turismeforskning og forfatterne

ISBN: 978-87-916-7734 (PDF)

Indhold

1. Baggrund for og formål med ansøgningen.....	5
2. Data og metoder.....	8
2.1 Variable.....	8
2.2 Afgrænsning af population af nystartede virksomheder	9
2.3 Afgrænsning af population af iværksættere	9
2.4 Definitioner af landdistrikter	10
3. De nye virksomheders og iværksætteres karakteristika og resultater.....	13
3.1 De nye virksomheder.....	13
3.2 Iværksætterne	20
3.3. Hvilke faktorer forklarer overlevelse, beskæftigelse og omsætning?.....	26
3.3.1. Overlevelse	26
3.3.2. Beskæftigelse og omsætning.....	34
4. Konklusioner og perspektiver	39
4.1 Overordnede konklusioner om iværksætteri i Danmark.....	39
4.2 Særlige kendetegn ved iværksætteri i landdistrikter	39
4.3 Iværksætternes bopæls- og arbejdsmæssig tilknytning til lokalområdet	41
4.4 Hvilke faktorer forklarer overlevelse, beskæftigelse og omsætning?.....	42
4.5 Erhvervspolitiske perspektiver af undersøgelsen.....	46
Litteratur.....	48
Bilag 1: Frasorterede brancher	50

Liste over tabeller:

Tabel 1. Virksomheder startet 2007	13
Tabel 2. Iværksætteri i landsdelene	13
Tabel 3a-d. Nye virksomheder 2007, overlevelsrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter lokalisering 2007 (pct.)	15
Tabel 4. Nye virksomheder 2007 fordelt efter branche og urbaniseringsgrad (procent)	16
Tabel 5. Nye virksomheder 2007, overlevelsrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter branche (pct.)	18
Tabel 6. Andele af nye virksomheder 2007 med vækst i beskæftigelse 2007-10, fordelt efter branche og kommunetype (procent)	19
Tabel 7a-e. Iværksætternes demografiske karakteristika 2007, fordelt efter virksomhedens lokalisering (pct.)	20
Tabel 8a-e. Nye virksomheder 2007, overlevelsrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter iværksætterens demografiske karakteristika (pct.).....	22
Tabel 9a-c. Iværksætternes brancheerfaringer og bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til landsdelen, fordelt efter kommunetyper (pct.).....	23
Tabel 10a-c. Nye virksomheder 2007, overlevelsrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter iværksætterens brancheerfaringer og bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til landsdelen (2007) (pct.)	25
Tabel 11 Regressionsanalyser med variable, som forklarer overlevelsrate i 2010 for virksomheder etableret i 2007 (t-værdier for 3 lineære modeller og Wald-værdier for 3 logistiske modeller)	29
Tabel 12 Regressionsanalyse (lineær) for overlevelsrate i 2010 blandt virksomheder startet 2007 – totalt (model 1), for land (model 2) og for by (model 3).....	30
Tabel 13 Logistisk regressionsanalyse for overlevelsandsynligheden i 2010 blandt virksomheder, startet 2007 – totalt (model 4), for land (model 5) og for by (model 6).....	31
Tabel 14 Regressionsanalyser med variable, som forklarer beskæftigelse og omsætning 2010 i virksomheder, etableret i 2007 (t-værdier).....	35
Tabel 15 Regressionsanalyse (lineær, model 7) for RAS-beskæftigelsen i 2010 blandt virksomheder startet i 2007	36
Tabel 16 Regressionsanalyse (lineær, model 11) for omsætningen i 2010 blandt nystartede virksomheder 2007	37

1. Baggrund for og formål med ansøgningen

Iværksætteri er en af de vigtigste drivkræfter til udvikling i økonomierne. Etablering af nye virksomheder skaber ikke kun grundlag for job, indkomstmuligheder og bosætning, men er også en vigtig mekanisme for erhvervsøkonomisk og social omstilling og fornyelse. I den internationale landdistriktsforskning diskuteres sådanne rurale forandringsprocesser ofte i sammenhæng med begrebet "neo-endogen udvikling" (Ray 1999), manifesteret gennem fremvæksten af nye erhvervs- og virksomhedsformer på landet, f.eks. indenfor fremstilling og distribution af kvalitetsbaserede fødevarer, turisme og andre servicebrancher, der både udnytter lokale ressourcer og netværker og knytter an til ekstra-lokale markeder og samarbejdsrelationer.

En række danske undersøgelser fra de seneste år har haft kikkerten indstillet specifikt på iværksættere i landdistrikterne, f.eks. Bergholt og Tanvig (1997); Tanvig (2003, 2010 og 2012); Rasmussen (2002); Schøtt (2008); Larsen (2012). Disse undersøgelser er dog oftest kendetegnet ved kun at se på udvalgte geografiske dele af landet, udvalgte typer af iværksættere (f.eks. kvindelige) og ved casestudier af kvalitative aspekter af nogle få udvalgte iværksættervirksomheder. Inspireret af ovennævnte begreb om "neo-endogen udvikling", bruger Tanvig (2012) begrebet "integrerende iværksætteri" om en ny type af rurale iværksættere og virksomhedsformer. Integrerende iværksættere er ifølge Tanvig ofte højtuddannede personer, der som led i kombinerede forretnings- og familielivsstrategier bosætter sig på landet og etablerer nye typer af produktions- og servicevirksomheder, som både udnytter stedbundne ressourcer (natur, bygninger, lokalhistorie, social kapital, netværker osv.) og ressourcer udenfor lokalområdet (samarbejdspartnere, kunder, leverandører osv.) Det er Tanvigs konklusion, at netop dette element af adgang til og udnyttelse af såvel lokale som ekstra-lokale ressourcer er et vigtigt kendetegn ved den "nye brug af land", som disse år vokser frem i landdistrikterne, og at tilflyttere (eller tilbageflyttere) til et område spiller en stor rolle for erhvervsmæssig udvikling og fornyelse i landdistrikterne.

Disse konklusioner, som alene er baseret på kvalitative casestudier fra tre udvalgte landdistrikter i Danmark, står dog i nogen grad i kontrast til resultaterne fra Dahl og Sorenson's (2012) analyse af nyetablerede virksomheder i Danmark, baseret på kvantitative metoder og landsdækkende, statistiske data. Dahl og Sorenson's analyse viser, at iværksættere i vid udstrækning lokaliserer deres virksomhed på den lokalitet, hvor de har boet gennem mange år, og at lokalt forankrede iværksættere alt andet lige opnår bedre indtjeningsresultater end iværksættere uden tidligere erfaringer i området. Analysen skelner imidlertid ikke mellem forskellige geografiske dele af landet, herunder land og by, og interesserer sig ikke nærmere for, om virksomhedens lokalisering og lokale udviklingsbetingelser har betydning for de nye virksomheder.

En geografisk interesse og indfaldsvinkel er til gengæld vigtig i Larsen's (2013) undersøgelse af iværksætteri og iværksættere i Danmark, gennemført med udgangspunkt i statistiske data for samtlige virksomheder etableret i perioden 1999-2008 i de fire ovennævnte typer af kommuner (by-, mellem-, land- og yderkommuner). Blandt konklusionerne fra denne undersøgelse er:

"Der kan ikke påvises en entydig sammenhæng mellem kommunetyper, overlevelsesgrader og andel af vækstvirksomheder i sektorerne. Dette er tegn på, at vækstvirksomheder ikke er et kommunetypenfænomen, men i højere grad et sektorfænomen. Det betyder derfor, at man kun i begrænset omfang kan sige, at grunden til, at en virksomhed klarer sig bedre i en kommune type frem for andre, skyldes kommunetypespecifikke faktorer." (Larsen, 2013, s. 11)

Som nævnt ser Larsen's undersøgelse dog alene på forskelle mellem de fire kommunetyper og ikke på geografiske forskelle mellem land og by, som i større eller mindre grad måtte eksistere indenfor disse fire kommunetyper. Desuden er analysen af faktorer bag de nyetablerede virksomheders overlevelse og vækst begrænset til diskussioner af, hvad den internationale forskningslitteratur udpeger som vigtige faktorer og omfatter ikke statistiske analyser på baggrund af det indsamlede datasæt, som i øvrigt alene omhandler variable til beskrivelse af de nystartede virksomheder og ikke, for eksempel, iværksætterne.

Nærværende analyse skal ses på baggrund af hullerne i eksisterende undersøgelser af iværksætteri og iværksættere i landdistrikter og byer i Danmark, specielt med hensyn til at integrere data om henholdsvis de nye virksomheder, personerne bag deres etablering, og udviklingsbetingelserne i de områder, hvor de er lokaliseret. Analysen har til formål at skabe et statistikbaseret overblik over nye virksomheder og personerne bag deres opstart i Danmark, men med særligt fokus på landdistrikter udenfor større byer. Mere specifikt er formålet, at beskrive og sammenligne formerne, omfanget og resultaterne af nye virksomheder og iværksættere på landet og i byen, samt at identificere faktorer, knyttet til enten virksomheden, iværksætteren eller lokalområdet, hvor virksomheden etableres, der har betydning for, om den formår at overleve og opnå vækst i beskæftigelse og omsætning i årene efter etableringen.

Analysen er grundlæggende eksplorativ og ikke styret af specifikke hypoteser, men af ønsket om at belyse følgende generelle spørgsmål:

- Hvilke grundlæggende forskelle er der mellem iværksættere og iværksættervirksomheder i landdistrikter henholdsvis byområder, f.eks. med hensyn til antal, brancher, overlevelsesrate, og vækst?
- I hvilket omfang bidrager virksomhedsetablering til økonomisk og beskæftigelsesmæssig udvikling i landdistrikterne? Er der tegn på fremvæksten af nye erhverv i landdistrikterne?
- Hvor længe har iværksætterne typisk arbejdet og boet i det lokalområde, hvor de starter virksomhed, og hvad betyder længden af arbejds- og bopælsmæssige erfaringer i lokalområdet for virksomhedernes overlevelse og beskæftigelses- og omsætningsmæssige udvikling?
- Hvad betyder andre personlige faktorer hos iværksætterne, f.eks. køn, alder, uddannelse, og brancherfaringer, for virksomhedernes overlevelse og vækst?
- Hvad betyder forskelle i lokale udviklingsbetingelser (f.eks. arbejdsløsheds- og indkomstniveau, befolknings- og beskæftigelsesudvikling, kommunetype) for omfang og resultater af virksomhedsetableringer?

Det må understreges, at ressourcerne til rådighed for undersøgelsen ikke tillader en tilbundsgående analyse og besvarelse af disse meget store spørgsmål, men alene skabelse af et kvantitativt overblik, baseret på eksisterende statistiske datakilder fra Danmarks Statistik (se næste afsnit om data og metode). Analysen vil derfor ikke inddrage kvalitative aspekter af iværksættervirksomhederne og deres tilknytning til lokalområdet, som ikke kan belyses vha. Danmarks Statistiks registerdata, f.eks. vedrørende forretningsmodeller, markeder, netværksrelationer og brug af offentlig service og rådgivning. Det må ligeledes understreges, at analysen teknisk set er designet (jf. nedenfor) med udgangspunkt i data vedrørende den samlede population af nystartede virksomheder et givet år (2007) og desværre ikke giver mulighed for at undersøge dynamiske tendenser i sammensætningen af nye virksomheder og iværksættere over tid.

Den resterende del af rapporten har følgende opbygning. I kapitel 2 redegøres for de anvendte data, metoder, definitioner af 'landdistrikter' og afgrænsninger af populationerne af 'nye virksomheder' og 'iværksæt-

tere'. Kapitel 3 præsenterer resultaterne af undersøgelsen, opdelt i tre afsnit. Det første (3.1) belyser de nyetablerede virksomheder mht. antal, lokalisering, branche, overlevelsesrate, beskæftigelse, omsætning mv. I afsnit 3.2 beskrives iværksætterne bag de nye virksomheder på en række demografiske indikatorområder såsom køn, alder, uddannelse, brancheerfaringer, bopælsbaggrund mv. I det tredje og sidste afsnit 3.3 fokuserer vi på resultaterne af mere omfattende statistiske regressionsanalyser, gennemført med henblik på at identificere faktorer, der kan forklare hvilke virksomheder, der overlever henholdsvis ikke overlever, samt virksomhedernes resultater mht. at skabe beskæftigelse og omsætning. I disse analyser er data om de individuelle virksomheder og iværksættere suppleret med data om generelle udviklingsbetingelser på lokalt niveau. Endelig drages i det afsluttende kapitel 4 konklusionerne af undersøgelsen og de erhvervspolitiske perspektiver diskuteres kort.

2. Data og metoder

2.1 Variable

Teknisk set består undersøgelsen i, at beskrive og identificere signifikante statistiske sammenhænge mellem variable, der beskriver følgende forhold:

1. De nystartede virksomheder
2. Iværksætterne bag disse
3. Socioøkonomiske udviklingsvilkår i området for virksomhedsetableringen

Data til beskrivelse af virksomhederne (pkt. 1) og iværksætterne (pkt. 2) er indhentet ved hjælp af Danmarks Statistiks forskerordning og adgang til deres virksomheds- og personregistre, mens data om de lokale udviklingsbetingelser (pkt. 3) er indhentet via offentligt tilgængelige databanker.

Blandt de mange variable, der indgår i de statistiske analyser, er:

Virksomhedsvariable:

- Beliggenhed (kommune, landsdel, grad af bymæssighed)
- Branche (DB07, 6-cifferniveau)
- Beskæftigelse i årene 2007-2010 (RAS-beskæftigede og årsværk)
- Omsætning i årene 2007-2010 (dog ikke tal for den primære sektor og brancherne Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R))
- Selskabsform (dog ikke tal for den primære sektor og brancherne Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R))

Iværksættervariable:

- Køn
- Alder
- Civilstand 2007 og ændringer heri 2007-10
- Nationalitet
- Husstandsstørrelse
- Højeste afsluttede uddannelse 2007
- Brutto- og lønindkomst 1994-2010
- Værdi og størrelse af egen bolig 2006
- Bopælsadresse 1994-2010
- Arbejdsstedsadresse 1994-2010
- Branche (DB07/6-ciffer niveau), hvori personen arbejdede i årene forud for etableringen (1994-2006)

Områdevariable (landsdel, ny og gammel kommune, postdistrikter):

- Befolkningstal 1994-2010
- Befolkningstæthed

- Beskæftigelse 1994-2010 (RAS-hovedbeskæftigede)
- Ledighedsprocent 1994-2010
- Gennemsnitligt indkomstniveau 1994-2010
- Branchemæssig sammensætning af erhvervsliv 2006
- Kommunetype
- Bymæssighed

2.2 Afgrænsning af population af nystartede virksomheder

Det er et stærkt ønske, at analysen belyser de nye virksomheders overlevelsesrate og økonomiske og beskæftigelsesmæssige resultater efter en given driftsperiode. På tidspunktet for dataudtræk (forår/sommer 2013) var 2010 det seneste år, for hvilket Danmarks Statistik stillede de ønskede virksomheds- og persondata til rådighed. For at muliggøre en måling af resultaterne efter tre års drift er populationen derfor afgrænset til de virksomheder, som blev etableret i 2007. Denne udvælgelsesprocedure betyder, at den periode (fra 2007 til 2010), hvor vi måler og analyserer virksomhedernes driftsresultater, falder stort set sammen med finanskrisen, som startede i 2008, og som har ramt langt de fleste brancher hårdt.

Desuden er udvælgelsen af virksomheder sket efter følgende kriterier:

- 1) Virksomheden har min. én hovedbeskæftiget i virksomheden i 2007 iflg. RAS.
- 2) Virksomheden er ikke med i RAS 2006 overhovedet, hverken med hoved- eller bibeskæftigelse.
- 3) Virksomheden er ikke med i RAS 2007 med nogen arbejdssteder, som eksisterede i 2006 (dvs. ingen arbejdssteder, videreført under nye virksomhedsnumre).
- 4) Kun virksomheder fra den private sektor (funktionskode=80).

Af denne grundpopulation er yderligere i alt godt 1.000 virksomheder sorteret fra af forskellige årsager, hvoraf den vigtigste er, at analysen ønskedes fokuseret på traditionelle, personligt motiverede former for iværksætteri og opstart af private, markedsbaserede virksomheder. Derfor er frasorteret virksomheder indenfor en række brancher (se bilag 1), som for en stor dels vedkommende enten består af non-profit organisationer, drevet på halv- eller heloffentlige vilkår eller af andre årsager er mindre relevante i forhold til belysning af privat iværksætteri, f.eks. "Almennyttige boligselskaber", "Husholdninger med ansat hus-hjælp" eller "Familiepleje". Ligeledes er frasorteret alle virksomheder, der på etableringstidspunktet havde 50 eller flere ansatte (årsværk), fordi gruppen af større virksomheder dels repræsenterer andre, koncern-drevne former for entreprenørskab og dels måtte forventes at påvirke de statistiske analyser af vækst i job og omsætning betragteligt.

2.3 Afgrænsning af population af iværksættere

Afgrænsningen af gruppen af iværksættere udgjorde en lidt større udfordring, idet virksomhedsregisteret ikke indeholder en specifik variabel til identifikation af ejeren/ejerne som person(er). Da det imidlertid er helt centralt for de planlagte analyser, at både virksomhed og iværksætter/ejer er entydigt identificeret, har vi derfor opstillet en række procedurer til brug for identifikation af de personer, som står bag de ny-

etablerede virksomheder og som i de gennemførte analyser altså benævnes som 'iværksætterne'. I praksis er disse dog i et vist omfang ansatte i virksomhederne, udpeget via følgende kriterier:

- 1) Iværksætteren er én blandt de evt. flere hovedbeskæftigede i virksomheden i 2007.
- 2) Iværksætteren er på det arbejdssted med det laveste RASDSKOD løbnummer, hvis der er flere arbejdssteder i samme nye virksomhed allerede det første år.
- 3) Iværksætteren har alt andet lige en lavere kode for "social stilling", dvs. arbejdsgivere går forud for lønmodtagere mht. identifikation af iværksætteren.
- 4) Iværksætteren har alt andet lige en højere beskæftigelsesgrad i virksomheden end andre, dvs. heltidsansatte går forud for deltidsansatte (variablen HD) på det arbejdssted, der anses for hovedkontoret.
- 5) Hvis iværksætteren stadig ikke er identificeret, antages den med højeste lønbeløb at være iværksætteren.
- 6) Hvis iværksætteren derefter stadig ikke er identificeret, antages den med den højeste alder at være iværksætteren (f.eks. i de tilfælde, hvor 2 anpartshavere får udbetalt ens løn).
- 7) Hvis iværksætteren derefter stadig ikke er identificeret, er det tilfældigt, hvem der bliver udpeget til at være iværksætteren.

2.4 Definitioner af landdistrikter

Landdistrikter kan defineres på mange måder. I Landdistriktsredegørelserne frem til og med den, der udkom i 2011, defineredes landdistrikter ganske strikt alene som områder udenfor bymæssige bebyggelser med 200 eller flere indbyggere (Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Fødevareministeriet, 2011). En sådan definition har især relevans i forhold til planlovgivningen, der opererer med by- og landzoner.

Samme ministerielle redegørelse bruger også en kategorisering af de danske 98 kommuner i fire typer (by-, mellem-, land- og yderkommuner), som er defineret ud fra en række socioøkonomiske og geografiske indikatorer (f.eks. befolkningsudvikling, indkomst, uddannelse, afstand til byer), og som er langt mindre restriktiv i afgrænsningen af landdistrikter. Ifølge denne opgørelsesmetode defineres de i alt 63 mellem-, land- og yderkommuner som landdistrikter, dvs. langt større og tættere beboede dele af Danmarks areal. Denne definition har relevans for støtte via EU's Landdistriktsprogram, idet det alene er disse 63 kommuner, der er berettiget til støtte fra programmet (dog er støtten først og fremmest målrettet yderkommuner og landkommuner, mens mellemkommunerne har mulighed for en vis EU-medfinansiering (Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Fødevareministeriet, 2011, s. 32.)

I den seneste Landdistriktsredegørelse 2013 har det nye ministerium for By, Boliger og Landdistrikter udarbejdet endnu en definition af landdistrikter. Af hensyn til præcisionen bliver et områdes status med den nye model fastlagt på sogne- frem for kommuneniveau. Et områdes status fastlægges overordnet med afsæt i to dimensioner. Den ene er en by/land dimension, der måler et områdes andel af borgere i byer med mindst 3.000 indbyggere. Byområder defineres som områder, hvor mindst 50% af befolkningen bor i sådanne byer og landdistrikter som områder, hvor under 50% bor i byer med mindst 3.000 indbyggere. Den anden dimension er en center/periferi dimension, der måler om et givent område ligger mindre eller mere end 30 minutters kørsel fra de største byområder (Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2013, s. 9) Ved at kombinere disse to dimensioner defineres fire områdetyper: 1. Byområder i eller tæt på de største byer, 2. Byområder længere væk fra de største byer, 3. Landdistrikter tæt på de største byer, 4. Landdistrikter

længere væk fra de største byer. Denne helt nye model for opgørelse af landdistrikter er ikke anvendt i nærværende rapport, primært af datatekniske årsager.

Mhp. at opnå en bredspektret analyse af de geografiske dimensioner af iværksætterier anvendes der i denne rapport flere forskellige opdelinger af landet.

Kommunetyper¹

- Bykommuner
- Mellekommuner
- Landkommuner
- Yderkommuner

Landsdele

1. Byen København
2. Københavns omegn
3. Landsdel Nordsjælland
4. Landsdel Bornholm
5. Landsdel Østsjælland
6. Vest- og Sydsjælland
7. Landsdel Fyn
8. Landsdel Sydjylland
9. Landsdel Østjylland
10. Landsdel Vestjylland
11. Landsdel Nordjylland

Urbaniseringsgrad

Danmarks Statistik opererer med 13 kategorier af bymæssighed, defineret ved antallet af indbyggere i et givet geografisk område. Disse 13 kategorier er for overskuelighedens skyld i tabellerne i denne rapport reduceret til 7 kategorier:

1. Hovedstad
2. Min. 100.000 indbyggere (Århus, Odense, Ålborg)
3. 20.000-99.999 indbyggere
4. 5.000-19.999 indbyggere
5. 1000-4.999 indbyggere
6. 200-999 indbyggere
7. Under 200 indbyggere

¹ For nærmere definition, se Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Fødevarerministeriet (2011).

By/Land

Til brug for en meget grovkornet kontrastering af forskelle mellem land og by har vi lavet følgende definitioner, som udelukkende er baseret på urbaniseringsgrad (bystørrelse):

By: kategorierne 1-4 i ovenstående urbaniseringshierarki, dvs. byer med 5.000 og flere indbyggere

Land: kategorierne 5-7 i ovennævnte urbaniseringshierarki, dvs. alle områder udenfor byer med 5.000 eller flere indbyggere.

Efter denne opgørelsesmetode medregnes en del af By- og Mellekkommunerne (små byer og områder udenfor bymæssig bebyggelse) i kategorien land, mens dele af Yder- og Landkommunerne (byer med mere end 5.000 indbyggere) ikke medregnes som land. Sådanne problemer og 'overlap' mellem land og by kendetegner imidlertid også de to nævnte ministerielle definitioner af henholdsvis fire kommunetyper og byområder/landdistrikter. Eksempelvis medregner definitionerne på Yder- og Landkommuner også ret store byområder med betragtelige befolkningsstørrelser.

Vores grove land/by-opdeling anvendes f.eks. til separate analyser af populationerne af virksomheder i 'land' og 'by' i forskellige regressionsmodeller, rettet mod at forklare 'overlevelse', 'beskæftigelse', og 'omsætning' (se kapitel 3.3).

3. De nye virksomheders og iværksætteres karakteristika og resultater

3.1 De nye virksomheder

Med udgangspunkt i ovenstående definatoriske og metodiske afgrænsninger kan populationen af nye virksomheder, etableret i Danmark i 2007, opgøres til i alt 33.388 virksomheder. Af disse havde 73% blot en hovedbeskæftiget (iværksætteren), mens 25% havde 2-9 beskæftigede og kun 2% 10-49 beskæftigede.

I 2010 efter tre års drift var 53,4% af de 33.388 nye virksomheder stadig levende² (Tabel 1). Disse overlevende virksomheder har fra 2007 til 2010 yderligere øget deres samlede beskæftigelse med 30,4% og den samlede omsætning med 61,9%, således at der i alt er skabt 47.246 job og en omsætning på mere end 44 mia. kr. I lyset af at disse resultater er opnået midt i finanskrisen og dermed i en periode med en overordnet nedgang i efterspørgsel og beskæftigelse, er dette et tydeligt bevis på den store betydning af iværksætteri for vækst og udvikling i økonomien.

Tabel 1. Virksomheder startet 2007

Antal nye virksomheder 2007	33.388
Overlevelsesrate 2007-10 (pct.)	53,4
Levende virksomheder 2010:	
Antal job i alt	47.246
Omsætning i alt (mio. kr.) *	44.261
Udvikling i job 2007-10 (pct.)	30,4
Udvikling i omsætning 2007-10 (pct.) *	61,9

* Heri indgår ikke omsætningstal for primære sektor og brancherne Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R).

Tabel 2. Iværksætteri i landsdelene

	Nye virksomheder 2007	Nye virksomheder per capita 2007	Overlevelsesrate 2007-2010	Indeks for iværksætterdynamik*
Byen København	5613	0,85	47,73	40,80
Københavns omegn	2995	0,59	50,55	30,01
Nordsjælland	3036	0,69	52,21	35,87
Bornholm	221	0,51	60,18	30,99
Østsjælland	1418	0,61	53,67	32,74
Vest- og Sydsjælland	3598	0,61	52,17	31,98
Fyn	2562	0,53	55,97	29,73
Sydjylland	3716	0,52	57,43	29,96
Østjylland	4752	0,58	54,57	31,92
Vestjylland	2293	0,54	59,22	31,98
Nordjylland	3184	0,55	54,99	30,25

* Defineret som produktet af 'Nye virksomheder per capita' og 'Overlevelsesrate 2007-10'.

² Overlevelse er defineret som minimum en person med hovedbeskæftigelse i virksomheden i 2010. Strengt taget kan en overlevet, nystartet virksomhed godt have været under nævnte grænse i de mellemliggende år 2008 og/eller 2009.

Omfanget og resultaterne af virksomhedsopstarter er imidlertid meget forskellige i forskellige dele af landet (Tabel 2 og Tabel 3a-d). Af Tabel 2 fremgår, at Byen København (København, Frederiksberg, Kastrup og Dragør kommuner) og til dels Nordsjælland skiller sig ud fra de øvrige dele af landet med en meget høj etableringsrate (nye virksomheder per capita), som mere end opvejer effekten af en relativ lav overlevelsesrate og derfor forårsager et højt indekstal for iværksætterdynamik³. Det er også bemærkelsesværdigt, at iværksætterdynamikken (tilgangen af overlevende nye virksomheder) ligger på stort set det samme niveau i alle dele af landet udenfor København og Nordsjælland.

Tabel 3b-d viser, at de nye virksomheders overlevelsesrate groft sagt er større jo længere væk fra større byer, de er etableret, men at evnerne til efter etableringen at skabe yderligere job og (især) omsætning er koncentreret om Københavnsområdet, de tre universitetsbyer Århus, Odense, og Ålborg, og Bykommunerne generelt. Bykommunerne står for ca. 60% af omsætningen og mere end halvdelen af beskæftigelsen i de nye virksomheder. Yderkommunerne bidrager kun med 8,2% af de nye virksomheder, som ganske vist har høj overlevelsesrate, men dårlige resultater i fht. vækst (Tabel 3a-d). Særligt hårde synes udviklingsbetingelserne at være på Bornholm (Tabel 3a), hvor en meget stor andel af de nye virksomheder har overlevet, men disse overlevende virksomheder har alligevel samlet set oplevet nedgang i omsætningen. Der er dog trods alt grund til at hæfte sig ved, at en enkelt årgang (2007) af nye virksomheder i yder- og landkommunerne har skabt i alt 16.245 (3.835 + 12.410) nye job og tilsammen godt 12 mia. kr. i omsætning og dermed givet et anseligt bidrag til økonomisk og erhvervsmæssig udvikling i de danske landdistrikter.

Stærkt forenklet tyder ovennævnte tal på, at overlevelse hænger sammen med graden af ruralitet, mens vækst synes at hænge sammen med graden af urbanisering (tabel 3b). Dette kunne indikere, at iværksætteri i henholdsvis byer og på landet er to forskellige fænomener og at urbane iværksættere oftere er risikobetonede og vækstorienterede ('opportunity-driven'), mens rurale iværksættere - i manglen på alternative indkomst- og beskæftigelsesmuligheder i området - ofte er motiveret af et ønske om at opretholde en indkomst ('necessity-driven'). Andre analyser (Furdas og Kohn, 2011) har imidlertid vist, at 'necessity entrepreneurs' generelt har lavere overlevelschancer end andre iværksættere.

Vi skal ikke her gå nærmere ind i diskussioner om, i hvilken udstrækning begreberne 'opportunity-driven' og 'necessity-driven' iværksætteri er anvendelige til at beskrive ovennævnte empiriske forskelle mellem land og by. Men vi er interesserede i at undersøge, i hvilken udstrækning virksomhedernes lokalisering (herunder urbaniseringsgraden og andre lokale udviklingsvilkår) rent faktisk forklarer de statistiske forskelle i overlevelsesrater og vækstresultater mellem land og by. Det betyder mere teknisk, at vi f.eks. har kørt separate regressionsanalyser for populationerne af henholdsvis samtlige virksomheder, virksomheder lokaliseret i byer, og virksomheder lokaliseret på landet, for at undersøge eventuelle forskelle i signifikans og forklaringsværdi af de inkluderede variabler (jf. kapitel 3.3). Resultaterne af disse regressionsanalyser vil i enkelte tilfælde blive refereret til i de følgende afsnit, men beskrives mere systematisk i afsnit 3.3.

³ Iværksætterdynamik er defineret som produktet af 'Nye virksomheder per capita' og 'Overlevelsesrate 2007-10' og er altså et indeks for, hvor mange overlevelsesduelige virksomheder, der skabes, set i forhold til antallet af indbygere.

Tabel 3a-d. Nye virksomheder 2007, overlevelsesrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter lokalisering 2007 (pct.)

Pct.	Virksomheder 2007	Overlevelsesrate 2007-2010	Levende virksomheder 2010			
			Andel af job	Andel af omsætning *	Udvikling job 2007-10	Udvikling omsætning 2007-10
Lokalisering af virksomhed:						
a: Landsdel						
Byen København	16,8	47,7	17,9	15,6	48,0	67,8
Københavns omegn	9,0	50,6	9,5	15,7	38,1	134,8
Landsdel Nordsjælland	9,1	52,2	6,9	6,6	20,2	36,1
Landsdel Bornholm	0,7	60,2	0,6	0,3	12,5	-25,9
Landsdel Østsjælland	4,2	53,7	3,5	2,6	28,7	41,4
Vest- og Sydsjælland	10,8	52,2	9,1	6,4	21,0	25,3
Landsdel Fyn	7,7	56,0	7,7	6,6	20,1	33,5
Landsdel Sydjylland	11,1	57,4	11,8	13,1	25,1	37,8
Landsdel Østjylland	14,2	54,6	15,7	18,7	38,4	103,9
Landsdel Vestjylland	6,9	59,2	7,5	5,8	22,8	29,5
Landsdel Nordjylland	9,5	55,0	9,8	8,5	23,7	56,5
I alt	100 (33.388)	53,4	100 (47.246)	100 (44.7 mia.)	30,4	61,9
b: Urbaniseringsgrad						
Hovedstaden	25,6	48,8	26,7	30,5	45,4	95,2
Min. 100.000 indbyggere (Århus, Odense, Ålborg)	8,4	48,5	10,6	14,4	50,9	149,7
20.000-99.999 indbyg.	15,2	53,4	17,0	18,1	29,2	48,7
5.000-19.999 indbyg.	12,0	52,8	11,8	11,9	22,6	26,5
1000-4.999 indbyg.	11,1	56,4	10,6	9,4	19,3	38,9
200-999 indbyg.	6,4	55,0	5,6	3,9	27,2	39,9
Under 200 indbyg.	21,4	59,1	17,7	11,9	16,0	28,0
I alt	100 (33.388)	53,4	100 (47.246)	100 (44.7 mia.)	30,4	61,9
c: Land/By						
By (>5000 indbyggere)	61,1	50,7	66,2	74,8	37,2	74,3
Land (<5000 indbyggere)	38,9	57,6	33,8	25,2	18,7	33,7
I alt	100 (33.388)	53,4	100 (47.246)	100 (44.7 mia.)	30,4	61,9
d: Kommunetype						
Bykommune	51,8	50,1	52,6	59,6	40,2	86,3
Mellemkommune	14,4	54,6	13,1	13,1	19,1	36,6
Landkommune	25,6	57,6	26,3	22,0	22,9	40,8
Yderkommune	8,2	58,5	8,1	5,3	18,0	16,4
I alt	100 (33.388)	53,4	100 (47.246)	100 (44.7 mia.)	30,4	61,9

* Omsætningstal findes ikke for primære sektor og brancherne Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R).

Hvis vi ser på, indenfor hvilke brancher de nye virksomheder er etableret i forskellige dele af landet (Tabel 4), fremgår ikke overraskende,

- at traditionelle brancher præget af fysisk produktion, dvs. Landbrug, Industri, Bygge og anlæg, og Energi-/vandforsyning og renovation, står stærkt i områder med lav urbaniseringsgrad,
- at servicebrancher som Handel og Finansiering, Forsikr., Ejendomshandel og -udlejning især står stærkt i mellemstore byer (indkøbs- og servicebyer),
- at videnstunge servicebrancher som Information/Kommunikation og Videnservice især lokaliserer sig i Hovedstaden og de tre største byer Århus, Odense og Ålborg, men trods alt også spiller en vigtig rolle for udviklingen i landdistrikterne,
- at brancherne Undervisning, Sundhed, Socialvæsen, og Kultur og Fritid lokaliserer sig både i store og mindre byer, men sjældent udenfor byer, og
- at en række servicebrancher som Transport, Hoteller/restauranter og Rejsebureauer, rengøring o.a. erhvervsservice er mere lige fordelt.

Tabel 4. Nye virksomheder 2007 fordelt efter branche og urbaniseringsgrad (procent)

Branche	Hovedstad	Min. 100.000 indb.	20.000 - 99.999 indbyg.	5.000- 19.999 indbyg.	1.000- 4.999 indbyg.	200- 999 indbyg.	Under 200 indbyg.	I alt
A+B: Landbrug, skovbrug, fiskeri og Råstofindvinding	0,3	0,8	1,1	1,9	4,0	9,0	32,6	8,5
CA: Føde-, drikke- og tobaksvareindustri	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6	0,3	0,4
CX: Anden industri	2,5	3,1	4,0	3,8	5,0	5,3	4,6	3,8
D+E: Energiforsyn., Vandforsyn. og renovation	0,1	0,1	0,4	0,5	1,4	2,4	1,1	0,7
F: Bygge og anlæg	14,3	10,6	12,1	14,8	20,5	21,3	15,7	14,1
G: Handel	10,1	17,6	21,0	19,5	17,4	15,1	11,1	15,9
H:Transport	3,9	3,0	4,2	4,7	4,1	5,9	3,2	3,9
I: Hoteller og restauranter	5,6	6,0	6,1	5,8	6,7	5,5	2,3	5,1
J: Information og kommunikation	12,3	9,9	5,9	5,8	4,4	3,6	1,9	6,7
K+L: Finansiering, Forsikr., Ejendomshandel/udlejn.	5,3	8,0	7,4	7,2	5,8	4,3	6,2	6,3
M: Videnservice	21,4	20,0	14,4	13,6	10,8	9,4	7,4	14,4
N: Rejsebureauer, rengøring o.a. operationel serv.	7,4	5,6	6,3	6,5	6,2	7,4	5,7	6,5
P+Q: Undervisning, Sundhed og Socialvæsen	8,8	8,6	9,2	8,1	7,2	5,2	3,7	7,3
R: Kultur og fritid	3,1	2,0	1,6	1,5	1,3	1,0	1,2	1,8
S: Andre serviceydelser	3,1	3,3	4,8	4,7	3,8	3,1	1,9	3,4
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100

Ser vi på de enkelte branchers bidrag til økonomien gennem start og udvikling af nye virksomheder (Tabel 5) ses, at de tre brancher med det største antal virksomhedsetableringer er Handel, Videnservice og Bygge/Anlæg, som hver har fået ca. 15% af samtlige nyetableringer, svarende til ca. 5.000 nye virksomheder. Tabellen giver også en del af forklaringen på de ovenfor observerede geografiske forskelle i overlevelsesra-

ter. Det ses nemlig, at overlevelsesseraterne er store indenfor de brancher, som især findes på landet, dvs. Landbrug mv., Industri, Bygge og anlæg, og Energi-/vandforsyning og renovation, mens f.eks. Information og Kommunikation, som især er lokaliseret i byområder, har den laveste overlevelsese rate af alle brancher.

En meget høj overlevelsese rate ses også indenfor brancherne Undervisning, Sundhed og Socialvæsen (P og Q), som i et vist omfang må formodes at være baseret på privatisering og udlicitering af offentlige opgaver. Af Tabel 12 og Tabel 13 i kapitel 3.3.1 fremgår da også, at brancherne Undervisning, Sundhed og Socialvæsen (P og Q) og Landbrug mv. (A og B) giver et signifikant positivt bidrag til forklaring af overlevelse, mens flere brancher (f.eks. Bygge og Anlæg, Handel, og Hoteller/restauranter) udpeges som signifikant negative for overlevelse, dog med et ganske lille forklaringsbidrag.

Der er dog ikke den helt store spredning i branchernes overlevelsese rate, i hvert fald ikke sammenlignet med spredningen mht. at skabe vækst i job og omsætning (Tabel 5). Igen ses, at høj overlevelsese rate ikke nødvendigvis hænger sammen med høje vækstrater, snarere tværtimod.

Det største antal job er skabt indenfor Handel, som ikke overraskende også har skabt den største omsætning i kroner, men samtidig er kendetegnet ved en relativt lav overlevelsese rate. Derudover er der skabt mange nye job indenfor Bygge/anlæg og Vidensservice, som dog begge har relativt dårlige resultater både mht. overlevelse og omsætning. Set i lyset af, at måleperioden falder sammen med finanskrisen, som overordnet har ramt hårdt i detailhandlen og i bygge/anlæg og som også sætter sine tydelige spor på den negative omsætningsudvikling blandt de nye virksomheder indenfor Finansiering, Forsikr., Ejendomshandel/udlejning, er dette en klar indikation på, at kriser ikke blot er anledning til virksomhedslukninger, men også til etablering af nye virksomheder.

Den højeste procentvise vækst i job og omsætning blandt de overlevende virksomheder ses dog indenfor brancherne Transport og Fødevarerindustri. Resultaterne indenfor fødevarerindustrien er udtryk for den aktuelle strukturudvikling i branchen med nedgang i standardvareproduktion og fremvækst af mere specialiserede småskala-produktionsformer⁴. De fine vækstresultater for nyetablerede virksomheder i branchen indikerer en stigende efterspørgsel efter specialiserede højværdiprodukter på danske fødevarermarkeder på trods af finanskrisen. Det er dog interessant, at den høje vækst i beskæftigelsen fra 2007-10 blandt de overlevende fødevarerindustrielle virksomheder ikke kan tilskrives virksomheder i yderkommunerne, men alene virksomheder i de andre tre kommunetyper (

Tabel 6). Antallet af nye fødevarerindustrielle virksomheder, etableret i 2007, er imidlertid relativt lavt og billedet kunne meget vel tænkes at se anderledes ud, hvis det blev tegnet for andre årgange.

⁴ En tidligere analyse af de geografiske dimensioner af strukturændringer indenfor fødevarersektoren (Manniche 2007) kunne ikke i samme omfang dokumentere sådanne positive effekter af virksomhedstilgang på grund af de anvendte data og målemetoder.

Tabel 5. Nye virksomheder 2007, overlevelsrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter branche (pct.)

Pct.	Virksomheder 2007	Overlevelsrate 2007-2010	Levende virksomheder 2010			
			Andel af job	Andel af omsætning *	Udvikling job 2007-10	Udvikling omsætning 2007-10
Branche						
A+B: Landbrug, skovbrug, fiskeri og Råstofindvinding	8,5	67,0	6,9	N/A	7,3	N/A
CA: Føde-, drikke- og tobaksvareindustri	0,4	56,2	1,3	2,6	89,4	88,5
CX: Anden industri	3,8	57,8	4,2	5,1	27,7	58,8
D+E: Energiforsyn., Vandforsyn. og renovation	0,7	54,9	1,0	0,4	52,6	7,9
F: Bygge og anlæg	14,1	51,1	11,7	11,1	19,7	40,0
G: Handel	15,9	49,9	17,2	38,1	24,3	73,5
H:Transport	4,0	51,0	6,7	10,4	109,0	169,7
I: Hoteller og restauranter	5,1	46,8	8,2	4,4	29,6	70,7
J: Information og kommunikation	6,7	46,4	6,2	6,9	40,7	65,7
K+L: Finansiering, Forsikr., Ejendomshandel/udlejn.	6,3	52,0	5,4	3,8	23,1	-11,0
M: Vidensservice	14,4	53,6	11,3	9,7	27,1	42,5
N: Rejsebureauer, rengøring o.a. operationel serv.	6,5	49,7	7,4	6,1	42,8	51,3
P+Q: Undervisning, Sundhed og Socialvæsen	7,3	64,0	7,8	N/A	34,2	N/A
R: Kultur og fritid	1,8	49,3	1,2	N/A	22,8	N/A
S: Andre serviceydelser	3,4	58,9	2,8	0,6	14,7	31,9
I alt	100 (33.388)	53,4	100 (47.246)	100 (44.7 mia.)	30,4	61,9

* Omsætningstal findes ikke for primære sektor og brancherne Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R).

Tabel 6 viser andelen af samtlige virksomheder, som blev etableret i 2007 og som har haft positiv vækst i beskæftigelsen fra 2007 til 2010, fordelt på brancher og kommunetyper.

Tabel 6 giver med andre ord en indikation af de enkelte branchers bidrag til udviklingen i beskæftigelsen i de fire kommunetyper og af i hvilken udstrækning der er beliggenhedsfordele for brancherne i bestemte kommunetyper.

Tallene viser ganske interessant, at andelen af vækstvirksomheder er nogenlunde den samme i alle kommunetyper, men dog en smule højere i land- og yderkommuner end i by- og mellemkommuner. I land- og yderkommuner er der faktisk i alt ca. 1.500 virksomheder med voksende beskæftigelse 2007-10. Den relativt store vækst i beskæftigelsen i by- og mellemkommunerne (Tabel 3d), skyldes med andre ord ikke, at andelen af vækstvirksomheder er større, men at de som vokser, gennemsnitligt vokser hurtigere.

Af tabel 6 kan blandt andet aflæses:

- at andelen af vækstvirksomheder er nogenlunde den samme i alle kommunetyper indenfor en del brancher (f.eks. Anden Industri, Bygge/Anlæg, Handel, Videnservice, og Rejsebureauer, rengøring o.a. operationel service);
- at der indenfor Videnservice, som generelt er koncentreret i de største byer (Tabel 4), faktisk er lidt flere vækstvirksomheder i yder- og landkommuner end i by- og mellemkommuner, og at der altså er betingelser til stede i landdistrikterne for udvikling indenfor dette byerhverv;
- at der i yderkommunerne er der en overgennemsnitlig andel vækstvirksomheder indenfor en del brancher, men især Undervisning, Sundhed og Socialvæsen, Kultur og fritid, og Andre serviceydelser;
- at der i landkommunerne især er høje andele vækstvirksomheder indenfor Fødevarerindustri og Transport;
- at mellemkommunerne især har høje andele vækstvirksomheder indenfor Fødevarerindustri og Kultur og Fritid;
- at bykommunerne har en overgennemsnitlig andel af vækstvirksomheder indenfor brancherne Energiforsyning, Vandforsyning og Renovation, Hoteller og restauranter, Information og kommunikation, og Finansiering, Forsikring, Ejendomshandel/-udlejning.

Tabel 6. Andele af nye virksomheder 2007 med vækst i beskæftigelse 2007-10, fordelt efter branche og kommunetype (procent)

(Pct.)	By-kommuner	Mellem-kommuner	Land-kommuner	Yder-kommuner	I alt
A+B: Landbrug, skovbrug, fiskeri og Råstofindvinding	8,5	5,4	10,8	11,7	9,8
CA: Føde-, drikke- og tobaksvareindustri	22,1	50,4	35,8	0,0	26,5
CX: Anden industri	12,5	16,6	15,3	12,8	14,2
D+E: Energiforsyn., Vandforsyn. og renovation	25,7	18,7	14,8	3,5	14,9
F: Bygge og anlæg	11,2	10,2	15,0	13,7	12,3
G: Handel	14,3	14,2	18,2	15,7	15,4
H:Transport	12,5	8,3	20,4	11,3	13,9
I: Hoteller og restauranter	20,2	17,2	16,6	14,5	18,3
J: Information / kommunika.	10,8	8,8	8,5	6,2	10,3
K+L: Finansiering, Forsikr., Ejendomshandel/udlejn.	11,0	6,1	10,1	9,3	10,0
M: Videnservice	8,2	7,7	10,6	8,9	8,6
N: Rejsebureauer, rengøring o.a. operationel serv.	12,1	12,4	14,0	12,8	12,6
P+Q: Undervisning, Sundhed og Socialvæsen	8,9	11,3	12,2	15,5	10,4
R: Kultur og fritid	5,7	23,4	8,1	16,2	8,1
S: Andre serviceydelser	9,3	13,5	10,1	22,1	11,2
Uoplyst branche	9,8	10,9	7,4	0,0	8,6
I alt	11,3 (1948)	11,1 (532)	13,8 (1179)	12,6 (347)	12,0 (4006)

3.2 Iværksætterne

Lad os nu vende blikket mod iværksætterne bag de nye virksomheder⁵. Tabel 7a-e viser de grundlæggende demografiske karakteristika ved iværksætterne samlet set og i forskellige dele af landet. Overordnet bekræfter tallene konklusionerne fra andre undersøgelser af rurale iværksættere, f.eks. Bergholt og Tanvig (1997); Tanvig (2003 og 2010); Rasmussen (2002); Schøtt (2008).

Tabel 7a-e. Iværksætternes demografiske karakteristika 2007, fordelt efter virksomhedens lokalisering (pct.)

	Hovedstad	Min. 100.000	20.000-99.999	5.000-19.999	1000-4.999	200-999	Under 200	I alt
a. Køn								
Mænd	70,2	71,6	68,4	68,5	72,7	75,6	76,7	71,9
Kvinder	29,8	28,4	31,6	31,5	27,3	24,4	23,3	28,1
b. Alder								
<18 år	0,5	0,5	0,8	0,9	1,1	0,7	0,8	0,8
18-24 år	7,2	8,6	7,1	5,5	5,1	4,5	4,1	6,0
25-39 år	48,5	45,0	40,2	37,7	38,0	37,1	31,9	40,2
40-64 år	39,2	41,0	45,5	49,0	48,5	48,3	50,3	45,5
65+ år	4,6	4,8	6,4	6,9	7,3	9,4	12,8	7,5
c. Nationalitet								
Danskere	88,3	92,9	93,5	94,6	94,7	95,7	96,9	93,2
Udlændinge	11,7	7,2	6,5	5,4	5,3	4,3	3,1	6,8
d. Civilstand								
Gift	43,6	46,4	56,3	61,2	61,0	60,9	62,1	54,9
Ikke gift	56,4	53,7	43,7	38,8	39,0	39,2	37,9	45,2
e. Uddannelsesniveau								
Ingen	37,0	32,9	31,7	29,5	29,9	33,4	33,9	33,2
Erhvervsfaglig	25,2	32,0	40,6	43,4	46,3	45,1	38,6	36,8
Kort/mellemlang videregående	22,6	22,6	19,7	19,2	18,1	16,6	22,1	20,8
Lang videregående	15,3	12,6	8,0	8,0	5,7	5,0	5,5	9,3
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100

Iværksætteri er en aktivitet, som langt flere mænd end kvinder begiver sig i kast med. Men der ses også en interessant sammenhæng mellem stigende bystørrelse og andelen af kvindelige iværksættere, som afspejler sammensætningen af kønnene i befolkningen som helhed. Til gengæld synes køn at have lille betydning for virksomhedernes resultater mht. at overleve og vokse, bortset fra at mænd tilsyneladende er lidt bedre

⁵ Som beskrevet ovenfor, er iværksætteren/ejeren af en given virksomhed ikke oplyst i datasættet fra Danmarks Statistik, men er efterfølgende identificeret blandt virksomhedens hovedbeskæftigede efter en række udvælgelseskriterier.

til (mere motiveret for) at skabe omsætning og kvinder en smule bedre til at skabe job (Tabel 8a). Ifølge de gennemførte regressionsanalyser er køn hverken vigtigt for overlevelseshraten eller virksomhedernes beskæftigelses- og omsætningsmæssige resultater.

Aldersmæssigt tilhører den langt overvejende del af iværksætterne grupperne 25-39 årige og 40-64 årige, men iværksættere på landet er gennemsnitligt ældre end iværksættere i byer. Der er ganske vist marginalt flere unge under 18 år på landet, men ellers er aldersgrupperne op til 39 år underrepræsenterede og aldersgrupperne fra 40 år og ældre overrepræsenterede på landet. Specielt er der mange i gruppen på 65 år og ældre, som faktisk udgør hver ottende iværksætter i områder udenfor bymæssige bebyggelser (højst 200 indbyggere) og i yderkommunerne som helhed.

Alder synes at have betydning for virksomhedernes resultater, men trækker ikke altid i en og samme retning (Tabel 8b). Eksempelvis har ældre iværksættere ofte en højere overlevelseshrate end yngre. Især gruppen på 65+ år er gode til at overleve, men har til gengæld begrænsede resultater i forhold til at skabe vækst. En interessant observation er, at gruppen af 18-24-årige er bedst af alle til (eller mere orienteret mod) at skabe beskæftigelse, mens gruppen af 40-64-årige er bedst til at skabe omsætning.

Ikke overraskende er langt hovedparten af iværksætterne både på landet og i byerne danskere; kun i hovedstaden er andelen af udlændinge større end 10%. Danskere har en lidt højere overlevelseshrate og lidt større omsætningsvækst end udlændinge, hvilket også er dokumenteret i andre studier (Vinogradov og Isaksen, 2008).

Også mht. civilstand afspejler sammensætningen af iværksætterne en forskel mellem land og by (Tabel 7d). Andelen af gifte er faldende med urbaniseringsgraden. I hovedstaden og de tre største provinsbyer er under halvdelen af iværksætterne gift, mens det er tilfældet for et stort flertal herudenfor. Gifte opnår generelt bedre resultater end ugifte (Tabel 8d): de står for en større del af beskæftigelsen og omsætningen end man kunne forvente ud fra deres andele af de nye virksomheder, de har højere overlevelseshrate og de er bedre til at skabe vækst i omsætningen. Til gengæld er ugifte (og dermed som regel yngre) iværksættere en smule bedre til at skabe vækst i beskæftigelsen. En variabel, som ikke er medtaget i Tabel 7 og Tabel 8, men som giver et stort (negativt) bidrag til at forklare overlevelse/ikke-overlevelse (Tabel 11, Tabel 12 og Tabel 13), er om iværksætteren blev skilt i perioden 2007-10.

Som på de øvrige felter afspejler de overordnede demografiske forskelle mellem land og by sig i iværksætternes uddannelsesniveau. Andelen af iværksættere uden (afsluttet) uddannelse er 37% i hovedstaden og dermed lidt større end i de øvrige dele af landet, hvor mellem 30-34% falder i den kategori. Andelen med en erhvervsfaglig uddannelse er størst i de små byer med op til 20.000 indbyggere, og meget lille i de største byer, især hovedstadsområdet. Andelen med en kort eller mellemlang videregående uddannelse er nogenlunde den samme i alle dele af landet, men størst i de fire største byer (København, Århus, Odense og Ålborg) samt, ganske interessant, i områder udenfor bymæssige bebyggelser. Andelen med lang videregående uddannelse er stigende med stigende bystørrelse.

Iværksætternes uddannelsesbaggrund synes at have betydning for virksomhedernes udvikling (Tabel 8d), men måske ikke i helt samme grad, som man kunne forvente. Iværksættere helt uden uddannelse står for en betragtelig andel af de nye virksomheders beskæftigelse og omsætning, men har langt ringere overlevelseshrate end iværksættere med en uddannelse. Niveaulet af uddannelsen synes derimod ikke at have den

store betydning for overlevelsesraten. Til gengæld er iværksættere med en videregående uddannelse langt bedre end de øvrige grupper til at skabe beskæftigelse og iværksættere med en kort/mellemlang videregående uddannelse har også opnået højere vækst i omsætningen end de øvrige grupper. Dette overordnede billede bekræftes af de opstillede regressionsmodeller til forklaring af henholdsvis overlevelse (Tabel 11-13), beskæftigelsen og omsætningen 2010 (Tabel 14 og 15).

Tabel 8a-e. Nye virksomheder 2007, overlevelsesrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter iværksætterens demografiske karakteristika (pct.)

Pct.	Virksomheder 2007	Overlevelsesrate 2007-2010	Levende virksomheder 2010			
			Andel af job	Andel af omsætning	Udvikling job 2007-10	Udvikling omsætning 2007-10
Iværksætteren						
a. Køn						
Mænd	71,9	53,3	70,9	78,1	29,4	65,2
Kvinder	28,1	53,5	29,1	21,9	32,9	51,1
b. Alder						
<18 år:	0,8	53,0	1,3	1,1	26,2	40,6
18-24	6,0	39,7	6,2	4,5	51,0	61,1
25-39	40,2	50,9	41,1	39,4	31,9	59,9
40-64	45,5	56,2	47,2	53,1	29,4	66,3
65+	7,5	60,3	4,1	1,8	6,6	16,0
c. Civilstand						
Gift	54,8	57,3	56,6	62,9	28,3	71,0
Ikke gift	45,2	48,6	43,4	37,1	33,1	48,4
d. Nationalitet						
Danskere	93,2	54,0	94,0	94,6	30,3	62,6
Udlændinge	6,8	44,2	6,0	5,4	30,6	51,3
e. Uddannelsesniveau						
Ingen uddannelse	33,2	48,6	31,7	28,2	28,4	47,1
Erhvervsfaglig	36,7	56,1	38,0	38,4	26,0	47,4
Kort/mellemlang						
Videregående	20,8	54,9	21,9	25,2	39,9	126,9
Lang videregående	9,3	56,0	8,5	8,2	35,2	50,6
I alt	100 (33.388)	53,4	100 (47.246)	100 (44.7 mia.)	30,4	61,9

* Omsætningstal findes ikke for primære sektor og brancherne Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R).

Iværksætternes brancheerfaringer er kalkuleret som antallet af år forud for virksomhedsetableringen (målt i perioden 1996-2006), hvor iværksætteren havde sin hovedbeskæftigelse i den branche⁶, hvori virksomhe-

⁶ Målt på DB07 2-ciffer niveau.

den er etableret (Tabel 9a). Det er ligeledes opgjort, hvor mange af årene 1994-2006 iværksætteren boede i den landsdel, hvor virksomheden ligger (Tabel 9b), samt hvor mange år iværksætteren arbejdede i den landsdel, hvor virksomheden ligger (Tabel 9c).

Tabel 9a viser, at næsten halvdelen af iværksætterne ikke tidligere har arbejdet i den branche, som de starter virksomheden i. En stor del af disse iværksættere er formodentlig nye på arbejdsmarkedet (f.eks. tidligere studerende) som heller ingen erfaringer har fra andre brancher. Andelen i denne gruppe er stor i alle kommunetyper, men svagt stigende fra yderkommuner mod bykommuner, hvilket afspejler de yngre, uerfarne iværksætteres større vægt i byerne. Samtidig ses, at andelen med mere end 10 års erfaringer er stigende fra by- til yderkommunerne.

Tabel 9a-c. Iværksætternes brancheerfaringer og bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til landsdelen, fordelt efter kommunetyper (pct.)

	By-kommuner	Mellem-kommuner	Land-kommuner	Yder-kommuner	I alt
a. Antal år arbejdet i samme branche 1996-2006					
0 år	43,8	42,2	41,6	41,4	42,8
1-3 år	23,2	20,7	19,7	18,8	21,6
4-6 år	13,7	13,5	13,7	12,7	13,6
7-9 år	8,6	10,4	9,9	9,8	9,3
10+ år	10,8	13,2	15,1	17,4	12,8
	100	100	100	100	100
b. Antal år boet i landsdelen 1996-2006					
0 år	3,9	2,6	2,0	2,2	3,1
1-3 år	10,6	8,1	5,4	6,3	8,5
4-6 år	9,9	6,4	4,8	4,1	7,6
7-9 år	10,7	7,7	5,7	6,0	8,6
10+ år	65,0	75,3	82,2	81,4	72,2
I alt	100	100	100	100	100
c. Antal år arbejdet i landsdelen 1996-2006					
0 år	18,0	14,7	8,5	8,4	14,3
1-3 år	21,7	15,4	10,5	9,6	17,0
4-6 år	17,7	13,7	11,3	9,9	14,8
7-9 år	16,3	15,8	15,6	14,2	15,9
10+ år – 10-12 år	26,3	40,4	54,1	58,0	38,1
13 år (samtlige år)					
	100	100	100	100	100

Tabel 10a kunne indikere, at overlevelseshraten stiger med antallet af år, iværksætteren har arbejdet i branchen, og længden af brancheerfaringer er da også blandt de variabler, der er mest signifikante og mest betydningsfulde i forhold til at forklare virksomhedernes overlevelse (jf. Tabel 11). Til gengæld er længden af iværksætternes brancheerfaringer ikke signifikant betydningsfuld som forklaring af virksomhedernes beskæftigelse og omsætning 2010 (Tabel 14 og 15), selvom gruppen af iværksættere med mere end 10 års brancheerfaringer har været bedst til at skabe omsætning (Tabel 10a). Tværtimod har overlevende iværksættere uden nogen brancheerfaring haft den største jobvækst og også skabt relativ høj vækst i omsætningen fra 2007 til 2010. Det indikerer, at manglende brancheerfaringer kan kompenseres gennem andre kompetencer, herunder evner til at få nye produktideer, se nye udviklingsmuligheder og finde ukonventionelle løsninger. Den ikke-signifikante betydning af brancheerfaringer for virksomhedernes omsætning, som er observeret i denne undersøgelse, er i modstrid med, hvad Dahl og Sorenson (2012) finder i deres undersøgelse, også af iværksættere i Danmark.

I Tabel 9b ses, at langt den største del af iværksætterne har boet i den landsdel, hvor virksomheden er etableret, i mindst 10 år. I bykommuner er andelen 65%, stigende til 81% i yderkommunerne. Det er bemærkelsesværdigt, at kun ganske få iværksættere (3%) har etableret en virksomhed i en landsdel, som de netop er flyttet til og ikke tidligere har boet i (i hvert fald ikke i perioden 1994-2006), og at kun yderligere 9% af iværksættere har boet i landsdelen højst 3 år. Dette billede er gældende i alle fire kommunetyper. Det antyder klart, at opstart af virksomhed kun sjældent realiseres umiddelbart i forbindelse med en flytning, men forberedes gennem et antal år med bopæl i området. Dette svarer til konklusionerne i Dahl og Sorenson (2012).

Også den arbejdsmæssige tilknytning til landsdelen er relativ stor blandt iværksætterne, men tallene afspejler også de overordnede pendlingsmønstre i Danmark fra land- til bykommuner. I yderområderne har 58% arbejdet i landsdelen i mindst 10 år, faldende til kun 26% i bykommunerne (Tabel 9c). Andelen af iværksætterne, der siden 1994 højst har arbejdet 3 år i landsdelen, er dog i alle kommunetyper relativ stor, og udgør 18% i yderkommunerne stigende mod bykommunernes 40%.

Ligesom brancheerfaringer er antallet af år iværksætteren har boet og arbejdet i området forud for virksomhedsetableringen, af betydning for overlevelseshraten (Tabel 10b og 10c). Derimod synes virksomhedernes resultater med hensyn til at skabe beskæftigelse og omsætning ikke at hænge (positivt) sammen med, at iværksætteren har arbejdet og boet mange år i området. Virksomhedernes jobskabelse er generelt faldende med antallet af år, iværksætteren har arbejdet i landsdelen, men de allerhøjeste jobvækstrater opnås blandt iværksættere, som har boet der 4-6 år.

Billedet er endnu mere uklart vedrørende mulige sammenhænge mellem iværksætternes bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til området og resultaterne mht. at skabe omsætning. Iværksættere med lang bopælstilknytning har generelt højere omsætningsvækst end iværksættere med kort områdetilknytning, og også på dette punkt er mellemgruppen med 4-6 års (bopæls-)erfaringer i området allerbedst. Over gennemsnitlige omsætningsvækstrater ses dog også i gruppen uden nogen arbejds erfaring i området og i gruppen med 10 eller flere års arbejde i området.

Tabel 10a-c. Nye virksomheder 2007, overlevelsrate 2007-10, og job- og omsætningsresultater af levende virksomheder 2010, fordelt efter iværksætterens brancheerfaringer og bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til landsdelen (2007) (pct.)

Pct.	Virksomheder 2007	Overlevelsrate 2007-2010	Levende virksomheder 2010			
			Andel af job	Andel af omsætning *	Udvikling job 2007-10	Udvikling omsætning 2007-10
Iværksætteren						
a. Antal år arbejdet i samme branche 1996-2006						
0 år	42,8	48,3	37,5	37,2	37,6	69,1
1-3 år	21,6	50,14	19,6	18,9	26,3	52,0
4-6 år	13,6	55,11	14,0	12,9	26,5	45,3
7-9 år	9,3	61,12	10,3	11,0	26,6	49,1
10+ år	12,8	68,32	18,6	20,1	26,1	80,4
b. Antal år boet i landsdelen 1996-2006						
0 år	3,1	39,1	2,5	2,4	38,0	55,4
1-3 år	8,5	45,0	7,6	6,9	35,0	55,1
4-6 år	7,6	49,1	7,9	7,7	39,2	76,2
7-9 år	8,6	48,7	7,9	7,0	32,7	67,5
10+ år	72,2	56,0	74,1	75,9	28,6	60,9
c. Antal år arbejdet i landsdelen 1996-2006						
0 år	12,6	47,0	14,2	15,4	47,2	66,7
1-3 år	14,5	45,7	16,5	15,2	40,0	51,3
4-6 år	13,6	49,0	13,3	15,0	32,9	89,1
7-9 år	15,6	52,5	13,8	12,4	23,7	44,0
10+ år	43,7	61,2	42,1	42,0	23,7	62,0
I alt	100 (33.388)	53,4	100 (47.246)	100 (44.7 mia.)	30,4	61,9

* Omsætningstal findes ikke for primære sektor og brancherne Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R).

Overordnet kan man altså konkludere, at iværksætterens bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til et område er ganske vigtig for virksomhedens muligheder for at overleve, men ikke spiller en entydig rolle for evnerne til at skabe vækst i beskæftigelse og omsætning. På disse punkter synes geografisk mobilitet mht. arbejdssted og bopæl og erfaringer fra flere områder, at spille en større rolle. Disse resultater er i nogen grad i modstrid med konklusionerne i Dahl og Sørensen (2012), som fortæller at jo længere iværksætteren har boet i området, hvor virksomheden lokaliseres, jo bedre er han/hun til at overleve og til at skabe omsætning.

Til gengæld kunne resultaterne siges, at understøtte Tanvig's (2012) undersøgelser af integrerende iværksætteri. Som en del-analyse har vi forsøgt at kvantificere omfanget af 'integrerende iværksættere' og har defineret denne særlige iværksættertype som iværksættere, der i perioden 1994-2006 har boet og arbejdet mindst 3 år i både det specifikke område, hvor virksomheden er etableret, og i en anden del af Danmark,

dvs. de har mindst 3 års bopæls- og arbejds erfaringer fra området og fra et andet område. Af de i alt ca. 12.900 (39% af samtlige) nye virksomheder, som er etableret på landet, dvs. udenfor byer med 5.000 eller flere indbyggere (jf. Tabel 3) opfylder godt 1.100 (9%) de ovenfor opstillede betingelser for integrerende iværksættere.

Hvorvidt dette antal vurderes som mange eller få, er op til øjnene der ser, men vi kan generelt sige, at gruppen er kendetegnet ved relativt (sammenlignet med tallene i Tabel 7a-e) mange kvinder (32%), men især ved et højt uddannelsesniveau (10% har lang videregående og 26% kort/mellemlang videregående). Branchemæssigt er virksomhederne, som er etableret af integrerende iværksættere, kendetegnet ved relativt mange (i sammenligning med tallene i Tabel 4) indenfor servicebrancherne Handel, Information/Kommunikation og Vidensservice, og få indenfor primære erhverv samt Bygge/Anlæg. Disse tal stemmer overens med Tanvig's (2012) betragtninger om integrerende iværksætteri. Til gengæld viser vores analyser, som allerede beskrevet, at 'integrerende iværksættere' generelt har en lavere overlevelsesrate end gruppen af 'lokalt forankrede' iværksættere.

3.3. Hvilke faktorer forklarer overlevelse, beskæftigelse og omsætning?

Analyserne i dette afsnit tager avancerede statistiske analyseformer i brug med henblik på at identificere faktorer, der kan forklare, hvilke af de nye virksomheder, der overlever henholdsvis ikke overlever, samt deres resultater mht. at skabe beskæftigelse og omsætning. I analyserne indgår mere end 200 forskellige variable til beskrivelse af virksomheder (f.eks. branche og beskæftigelse), iværksættere (f.eks. køn og uddannelse) og lokaliteten (f.eks. bymæssighed, befolkningsudvikling og gennemsnitindkomst). De statistiske regressionsmetoder er gennemført i et grundlæggende eksplorativt perspektiv og ikke ud fra specifikke hypoteser, men dog med en særlig interesse for visse temaer, såsom iværksætternes bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til området.

En lang række faktorer er blevet identificeret som signifikant betydningsfulde for virksomhedernes overlevelse/ikke-overlevelse 2007-10, beskæftigelse 2010 og omsætning 2010. Disse faktorer og de anvendte regressionsmodeller er kort - og desværre ret teknisk - beskrevet nedenfor. Det skal dog først bemærkes, at regressionsmodellerne kun er i stand til at forklare ca. 6% af variationen i virksomhedernes overlevelse, ca. 14% af variationen i deres beskæftigelse og ca. 7% af variationen i omsætning (jf. nedenfor). Forklaringsgraden kunne formodentlig øges i et eller andet omfang, hvis vi havde flere statistiske data til rådighed f.eks. om iværksætternes adgang til kapital. Hvad de metodiske konsekvenser bør være af modellernes lille forklaringsgrad vender vi tilbage til i det afsluttende konkluderende kapitel.

3.3.1. Overlevelse

I dette afsnit behandles de faktorer, som påvirker nyetablerede virksomheders overlevelsesrate eller overlevelsessandsynlighed. Tabel 11 viser t-værdierne i to sæt á tre regressionsanalyser, dvs. seks i alt. Signifikant positive værdier (på 5%-niveauet, 0.05) er markeret med grønt. Signifikant negative værdier er markeret med rødt. Værdier uden farve er ikke signifikante.

Det første sæt (model 1-3) handler om de faktorer, som er fundet signifikante til at forklare OVERLEVELSE til og med 2010 blandt de virksomheder, som blev etableret i 2007, baseret på LINEÆR multipel regression. Det andet sæt af regressionsanalyser (model 4-6) er baseret på det eksakt samme sæt af faktorer, som forklarer overlevelse til og med 2010, men baseret på LOGISTISK multipel regression.

Inden for hvert sæt er foretaget tre analyser: (a) Alle nyetablerede virksomheder under ét. (b) Nyetablerede virksomheder på LANDET, dvs. områder med højest 4.999 indbyggere. (c) Nyetablerede virksomheder i BYER med mindst 5.000 indbyggere.

Det viser sig, at resultatet mht. om værdierne er signifikante eller ej og i hvilken retning effekten går, er eksakt det samme, uanset om de tre analyser foretages vha. lineær regression (model 1-3) eller logistisk regression (model 4-6). Selv om den "korrekte" analyseform, når den afhængige variabel er en 0-1 variabel (1=overlevet og 0=ikke overlevet) er logistisk regression, så er resultatet mht. korrekt forudsigtelse af overlevelse eller ikke-overlevelse tæt på at være det samme for de enkelte observationer, og hvad angår signifikans/ikke-signifikans og retning af effekt er resultatet som nævnt fuldstændig det samme, jf. Tabel 11.

Model 1: Den mest betydningsfulde, signifikante faktor til forklaring af overlevelse 2007-2010, altså i det tredje driftsår inkl. etableringsåret, var længden af iværksætterens brancheerfaringer. De øvrige signifikant positive samt signifikant negative faktorer, der påvirker overlevelseshastigheden (svarende til overlevelseshastigheden), fremgår af Tabel 11 (koefficienter m.m. til model 1 fremgår af i Tabel 12) og kommenteres yderligere nedenfor.

Man kan med god ret angive antallet af observationer som "store N" (og ikke blot som en stikprøvestørrelse, "lille n"), da hele populationen af nystartede virksomheder 2007 indgår i datasættet. Den afhængige variabel er, om disse virksomheder overlevede til og med 2010 eller ikke.⁷

Den såkaldte Variance Inflation Factor, VIF, er på op til 1,86 (for 'lønmodtager 2006'). Variablen, som indikerer om iværksætteren var selvstændig, indgår også blandt de forklarende variable, og for denne er VIF også relativt høj (1,58). Forklaringen er, at de fleste er enten lønmodtagere eller selvstændige, men der er også andre muligheder så som "studerende" eller "arbejdsløs". Hvorom alting er, så er en VIF på under 3 normalt acceptabel, og i det sæt af forklarende variable som indgår i Tabel 11 og som går igen uændret i Tabel 12, er VIF på under 2 (som nævnt max. 1,86). Der er derfor ingen nævneværdige problemer med korrelation mellem de forklarende variable (ingen "multi co-linearity"). Hvis der forekommer "multi co-linearity" kan analysens resultater være misvisende, og det problem skal man vogte sig imod, både når det gælder lineær og logistisk regression.

I almindelige dataanalyseprogrammer til logistisk regression indgår det ikke som en facilitet, at man kan tjekke VIF, altså man kan ikke få VIF med i output. Det kan man derimod i multipel lineær regression. Det er der drøget fordel af i denne analyse, idet VIF først er tjekket i forlængelse af den trinvis multiple lineære regression. Det gav så anledning til at frasortere enkelte variable, der kom med i den automatiske trinvis multiple regressions-procedure, for at få VIF helt ned under 2. Det "automatiske" variabel-valg, baseret på

⁷ "Etableret" er defineret som min. 1 person med hovedbeskæftigelse i virksomheden i 2007 iflg. den Registerbaserede Arbejdsmarkeds-Statistik (RAS), mens "overlevet" er defineret som min. 1 person med hovedbeskæftigelse i virksomheden i 2010. Strengt taget kan en "overlevet" nystartet virksomhed (i 2010 fra 2007) godt have været under nævnte grænse i de mellemliggende år 2008 og/eller 2009.

signifikans-niveau, er altså gået efter i sømmene, idet der efterfølgende er foretaget enkelte bevidste fravalg efter den devise, at den sidst inddragne variabel, som har for høj VIF-værdi pga. for stor samvariation med en tidligere inddraget variabel er blevet manuelt frasortet. Det nævnte gælder modellerne 1, 4, 7, 10, 11, 14, 15 og 18, mens de øvrige modeller er gentagelser af andre modeller (2 og 3 = 1; 5 og 6=4; 8 og 9 = 7; 12 og 13 = 11).

Forklaringsgraden ('Adjusted R²') i model 1 (Tabel 11) er desværre ringe, blot 6%, men ikke desto mindre er modellen bedre end ingenting, og har trods alt en stærk samlet signifikans (pænt høj F-værdi, F=63, med p-værdi for F < 0.001, altså langt mere signifikant end blot 0.05). Tilsvarende er "percent concordant" i Tabel 12 langt fra overvældende, nemlig 63.9%. "Concordant" betegner de virksomheder, hvis faktiske overlevelse modellen korrekt er i stand til at forudsige, dvs. en estimeret Y-værdi (overlevet) på over 0.5 plus dem som modellen korrekt forudsiger ikke overlever (estimeret Y-værdi under 0.5). Både den ringe forklaringsgrad og den beskedne procent rigtigt klassificeret (63.9%) viser, at det langt fra er nemt at forudsige, om en virksomhed overlever eller ikke. Der er dog en lang række forhold, som enten peger i klart (signifikant) positiv retning eller i klart negativ retning. Set i kombination kan det samlede sæt af karakteristika ved virksomhederne selv, ved iværksætteren (og dennes personlige forhold), og området, hvori virksomheden etableres, give et fingerpeg om nyetablerede eller påtænkte virksomhedens overlevelseschancer.

Model 2 (i Tabel 11) svarer til model 1, men i model 2 er virksomheder på landet udvalgt, hvilket her vil sige i byer med under 5.000 indbyggere efter den nyetablerede virksomheds beliggenhed. Der indgår 12.973 nyetablerede virksomheder i model 2 (for landdistrikter). Forklaringsgraden (Adjusted R²) er lige så lav som i model 1.

Model 3 (i Tabel 11) svarer til model 1, men model 3 baserer sig på byer med mindst 5.000 indbyggere efter virksomhedens beliggenhed. Der indgår 20.415 nyetablerede virksomheder i model 2 (for byområder). Forklaringsgraden er lige så lav i både model 2 og model 3 som i model 1.

Model 4: Antallet af observationer er 33.388, dvs. alle er inkluderet. "Percent concordant" er på 63,9%. Der henvises til kommentarerne til model 1. Overlevelsesraten er som udgangspunkt 1-0,7287, jf. Tabel 13.

Model 5 omfatter alene virksomheder på LANDET (byer med under 5.000 indbyggere). Der indgår 12.973 nyetablerede virksomheder i model 5 (for LAND-områder). "Percent concordant" er 63,7, dvs. marginalt under korrekt placerede cases i model 4 (63,9). Model 6 baserer sig på BYER med mindst 5.000 indbyggere efter virksomhedens beliggenhed.

Model 6 omfatter alene virksomheder i BY-områder (byer med mindst 5000 indbyggere). Der indgår 20.415 nyetablerede virksomheder. "Percent concordant" er 63,6.

Tabel 11 Regressionsanalyser med variable, som forklarer overlevelsesraten i 2010 for virksomheder etableret i 2007 (t-værdier for 3 lineære modeller og Wald-værdier for 3 logistiske modeller)

		M01 lineær regression - LAND+BY	M02 lineær regression - LAND	M03 lineær regression - BY	M04 logistisk regres. - LAND+BY	M05 logistisk regres. - LAND	M06 logistisk regres. - BY
Variabel	Var_tekst	M01t	M02t	M03t	M04W	M05W	M06W
DB_2_erfa	Brancheerfaring, år, 2 cifre	15,87	9,80	12,37	251	97	150
Anpartsselskab_07	Anpartsselskab 2007	8,50	4,36	7,60	71	20	56
loenmodtager_06	var lønmodtager 2006	7,98	5,88	5,63	62	34	31
kom_gl_ERFA	Erfaring, gammel bo-kommune	7,88	6,30	4,73	61	39	22
Aktieselskab_07	Aktieselskab 2007	7,62	4,15	6,69	57	17	44
rasbesk_07	RAS-beskæftigelsen 2007 virk	7,26	4,31	6,16	52	19	37
br13	BR13 Undervisning, Sundhed og	7,13	4,25	5,75	50	18	33
arb_ld_erfa_15	År erfaring, arb.sted-landsdel	6,33	3,48	4,90	39	12	24
Brutto_10	Bruttoindkomst, 2010	5,99	4,06	4,64	34	16	20
alder_36_67	alder 36-67 år, 2007	5,69	2,39	5,33	32	6	28
var_gift_07	var gift i 2007	5,63	4,29	3,52	31	18	12
selvstaendig_06	var selvstændig 2006	4,77	2,72	4,05	23	7	16
har_udd	Har uddannelse, faglig/boglig	4,49	1,41	4,76	19	2	22
bo_u_5000	Bosteds-by under 5000	3,61	3,62	-0,89	13	13	1
br01	BR01 Landbrug, skovbrug, fiske	3,49	3,42	0,47	13	13	0
bruttoledig_06	Bruttoledig, 2006	2,59	1,50	2,10	7	2	4,5
blev_gift_08_10	Blev gift 2008, 2009 el. 2010	2,34	0,77	2,20	5	1	5
bolig_100m2_07	Ejerbolig (*100m2) 2007	2,21	2,28	0,94	5	5	1
antal_06_07	Antal i familien 2007 (el.'06)	2,07	-0,31	2,97	4	0	9
YDER4	bykommuner	-2,72	-1,18	-2,71	7	1	7
br10	BR10 Finansiering og forsikrin	-3,24	1,26	-4,84	11	2	24
ledig_pct_07	ledig pct 07, arb kommunen	-3,30	-2,73	-1,94	10	7	3,6
br07	BR07 Transport	-3,31	-1,54	-2,79	11	2	8
br12	BR12 Anden erhvervsservice	-3,41	-0,82	-3,60	11	1	13
udd_60	har bachelor-uddannelse (60)	-3,96	-1,79	-3,77	15	3	14
BEFORDR_07	Befordringsfradrag, 2007	-4,05	-2,83	-2,24	16	7	5
br99	BR99 Uoplyst branche	-4,39	-0,99	-4,50	18	1	19
br09	BR09 Information og kommunika	-4,42	-2,57	-4,08	19	6	17
br08	BR08 Hoteller og restauranter	-5,58	-3,31	-4,23	31	11	18
blev_skilt_08_10	Blev skilt 2008, 2009, 2010	-7,22	-5,56	-4,75	51	30	22
br06	BR06 Handel	-7,98	-3,11	-7,28	62	9	51
br05	BR05 Bygge og anlæg	-8,15	-3,34	-7,60	66	11	57
LOENSKPL_07	Skattepligtig lønindkomst 2007	-8,95	-7,03	-5,95	79	48	36

Note til Tabel 11: t-værdier på mindst |1,96| er signifikante på 5%-niveau, og markeret med hhv. grøn (+) og rød (-). N=33388.

Tabel 12 Regressionsanalyse (lineær) for overlevelseshraten i 2010 blandt virksomheder startet 2007 – totalt (model 1), for land (model 2) og for by (model 3)

Variabel-beskrivelse:	Alle (1) estimat	Alle (1) VIF	Land (2) estimat	Land (2) VIF	By (3) estimat	By (3) VIF
Konstant	0,33044	0,00	0,30843	0	0,32878	0
Brancheerfaring, år, 2 cifre	0,01111	1,20	0,01050	1,23	0,01151	1,19
År erfaring, arb,sted-landsdel	0,00431	1,48	0,00378	1,46	0,00429	1,41
var gift i 2007	0,03721	1,54	0,04472	1,44	0,03025	1,60
BR13 Undervisning, sundhed ,,	0,08139	1,25	0,09167	1,23	0,07772	1,26
BR01 Landbrug, skovbrug, fiske	0,04038	1,49	0,04931	1,91	0,01724	1,04
Erfaring, gammel bo-kommune	0,00461	1,23	0,00596	1,25	0,00354	1,22
RAS-beskæftigelsen 2007 virk	0,00733	1,15	0,00852	1,13	0,00728	1,17
Blev skilt 2008, 2009, 2010	-0,11538	1,04	-0,14064	1,03	-0,09803	1,04
Har uddannelse, faglig/boglig	0,02687	1,13	0,01330	1,10	0,03689	1,16
alder 36-67 år, 2007	0,03419	1,21	0,02311	1,16	0,04121	1,25
Bosteds-by under 5000 indbyg,	0,02359	1,48	0,05604	1,19	-0,01030	1,10
Aktieselskab 2007	0,11123	1,20	0,12007	1,16	0,11417	1,23
Anpartsselskab 2007	0,06524	1,29	0,05981	1,35	0,07100	1,27
Skattepligtig løn (mill.)	-0,12346	1,47	-0,17841	1,45	-0,09818	1,47
Skattepligtig bruttoindkomst, mill	0,03683	1,16	0,04857	1,15	0,03337	1,17
var lønmodtager 2006	0,06234	1,86	0,07630	1,99	0,05519	1,81
BR05 Bygge og anlæg	-0,07487	1,46	-0,04787	1,70	-0,09287	1,32
BR06 Handel	-0,06928	1,44	-0,04699	1,50	-0,07753	1,41
ledig pct 07, arb kommunen	-0,69052	1,15	-1,09358	1,02	-0,49524	1,16
var selvstændig 2006	0,05433	1,58	0,04920	1,74	0,05984	1,49
Befordringsfradrag i alt, *1000	-0,00146	1,05	0,00169	1,07	-0,00102	1,06
har bachelor-uddannelse (60)	-0,07329	1,05	-0,08496	1,01	-0,07664	1,06
BR99 Uoplyst branche	-0,11020	1,05	-0,04270	1,05	-0,13918	1,05
BR08 Hoteller og restauranter	-0,07352	1,20	-0,07854	1,23	-0,06736	1,20
Bruttoledig, 2006	0,03457	1,28	0,03642	1,23	0,03379	1,31
Antal i familien 2007 (el,'06)	0,00466	1,31	-0,00106	1,24	0,00886	1,36
BR09 Information og kommunika,	-0,05165	1,21	-0,06884	1,12	-0,05348	1,23
BR07 Transport	-0,04820	1,14	-0,03680	1,19	-0,05134	1,12
BR12 Anden erhvervsservice	-0,04025	1,20	-0,01619	1,26	-0,05322	1,18
BR10 Finansiering og forsikring	-0,03940	1,24	0,02572	1,28	-0,07356	1,23
bykommuner	-0,01725	1,43	-0,01278	1,05	-0,02268	1,22
Blev gift 2008, 2009 el, 2010	0,02787	1,10	0,01550	1,12	0,03249	1,09
Ejerbolig (*100m2) 2007	0,00641	1,15	0,01041	1,11	0,00355	1,11
n	33388		12973		20415	
F-værdi	63,01		23,75		36,72	
p-værdi for F	<,0001		<,0001		<,0001	

Note: Variance Inflation Factor (VIF), max.: 1,86 (model 1), 1,99 (land, model 2), 1,81 (by, model 3). Koefficienter, som er signifikante på 5%-niveauet er grønne (positive) eller røde (negative).

Tabel 13 Logistisk regressionsanalyse for overlevelsessandsynligheden i 2010 blandt virksomheder, startet 2007 – totalt (model 4), for land (model 5) og for by (model 6)

Variabel-beskrivelse:	Alle: 4		Land: 5		By: 6	
	Estimate	Signif.	Estimate	Signif.	Estimate	Signif.
Konstant	-0,72870	<,0001	-0,83600	<,0001	-0,72670	<,0001
Brancheerfaring, år, 2 cifre	0,04820	<,0001	0,04700	<,0001	0,04900	<,0001
Anpartsselskab 2007	0,27740	<,0001	0,26560	<,0001	0,29840	<,0001
var lønmodtager 2006	0,26080	<,0001	0,32420	<,0001	0,23070	<,0001
Erfaring, gammel bo-kommune	0,01940	<,0001	0,02520	<,0001	0,01490	<,0001
Aktieselskab 2007	0,47630	<,0001	0,53010	<,0001	0,48410	<,0001
RAS-beskæftigelsen 2007 virk	0,03390	<,0001	0,04130	<,0001	0,03300	<,0001
BR13 Undervisning, sundhed ,,	0,35030	<,0001	0,40380	<,0001	0,33340	<,0001
År erfaring, arb,sted-landsdel	0,01800	<,0001	0,01580	0,0007	0,01790	<,0001
Skattepligtig bruttoindkomst, mill	0,20370	<,0001	0,26050	<,0001	0,18040	<,0001
alder 36-67 år, 2007	0,14310	<,0001	0,10080	0,0156	0,17170	<,0001
var gift i 2007	0,15520	<,0001	0,18980	<,0001	0,12610	0,0005
var selvstændig 2006	0,23320	<,0001	0,21420	0,0068	0,25280	<,0001
Har uddannelse, faglig/boglig	0,11010	<,0001	0,05330	0,1935	0,15230	<,0001
Bosteds-by under 5000 indbyg,	0,09920	0,0004	0,23540	0,0004	-0,04230	0,3911
BR01 Landbrug, skovbrug, fiske	0,18500	0,0003	0,22350	0,0004	0,06570	0,6760
Bruttoledig, 2006	0,14650	0,0094	0,15300	0,1379	0,14320	0,0346
Blev gift 2008, 2009 el, 2010	0,11420	0,0235	0,06360	0,4602	0,13350	0,0320
Ejerbolig (*100m2) 2007	0,02780	0,0329	0,04600	0,0296	0,01480	0,3694
Antal i familien 2007 (el,'06)	0,02000	0,0376	-0,00353	0,8149	0,03710	0,0033
bykommuner	-0,07360	0,0064	-0,05440	0,2427	-0,09690	0,0063
BR10 Finansiering og forsikring	-0,16840	0,0011	0,10900	0,2161	-0,31220	<,0001
ledig pct 07, arb kommunen	-2,86360	0,0013	-4,72400	0,0065	-2,06140	0,0563
BR07 Transport	-0,20200	0,0011	-0,15860	0,1208	-0,21390	0,0060
BR12 Anden erhvervsservice	-0,16850	0,0007	-0,06900	0,4116	-0,22230	0,0004
har bachelor-uddannelse (60)	-0,30700	0,0001	-0,35930	0,0788	-0,32080	0,0002
Befordringsfradrag i alt, *1000	-0,00619	<,0001	-0,00696	0,0075	-0,00435	0,0256
BR99 Uoplyst branche	-0,45720	<,0001	-0,17080	0,3511	-0,58700	<,0001
BR09 Information og kommunika,	-0,21750	<,0001	-0,28730	0,0117	-0,22520	<,0001
BR08 Hoteller og restauranter	-0,31050	<,0001	-0,33390	0,001	-0,28380	<,0001
Blev skilt 2008, 2009, 2010	-0,48710	<,0001	-0,59470	<,0001	-0,41410	<,0001
BR06 Handel	-0,28990	<,0001	-0,19810	0,0022	-0,32380	<,0001
BR05 Bygge og anlæg	-0,31710	<,0001	-0,20840	0,0007	-0,39010	<,0001
Skattepligtig løn (mill.)	-0,57200	<,0001	-0,85900	<,0001	-0,44600	<,0001
n	33388		12973		20415	
Overlevet	17819		7475		10344	
Ikke overlevet	15569		5498		10071	
Percent Concordant	63,9		63,7		63,6	

Note: Koefficienter, som er signifikante på 5%-niveauet er grønne (positive) eller røde (negative).

Tabel 11 viser, at mønsteret i signifikans (grøn for positiv, rød for negativ, uden farve for ikke-signifikant) er fuldstændig det samme for model 4-6 som for model 1-3. Altså mønsteret for model 1 svarer til mønsteret for model 4, model 2 til 5, og model 3 til 6. Derfor kan man vælge enten at fortolke på Tabel 12 (koefficienterne fra lineær regression) eller Tabel 13 (koefficienterne fra logistisk regression). Her kommenteres på Tabel 12. Variablene står i den rækkefølge, som de automatisk blev trukket ind i analysen i den procedure, der blev anvendt, hvilket var "trinvis multiple regression" (stepwise). Tabel 12 kan forklares som følger:

- Som udgangspunkt overlever 33% (0.33).
- For hvert år iværksætteren har erfaring fra den nystartede virksomheds branche (defineret på 2-cifret DB-niveau) tillægges 0.011=1% til den førnævnte basis på 33%.
- Hvis den nystartede virksomhed var et aktieselskab (fra starten i 2007) tillægges 11% eller hvis den var et anpartsselskab tillægges 6%.
- Hvis iværksætteren var lønmodtager året før etableringen, dvs. i 2006, tillægges 6%.
- For hvert år iværksætteren har boet i den kommune, hvor virksomheden blev etableret (opgjort efter de gamle kommunegrænser før kommunalreformen i 2007), lægges 0,46% til overlevelsesraten.
- For hvert år iværksætteren har arbejdet i den landsdel, hvori virksomheden ligger, tillægges 0,43% i overlevelsesraten.
- For hver hovedbeskæftiget (RAS) i den nystartede virksomhed i etableringsåret 2007, lægges 0,7% til overlevelsesraten.
- Hvis iværksætteren var gift i 2007 tillægges yderligere 4% (0.037).
- Hvis branchen var BR13=sundhed m.v. tillægges yderligere 8% til overlevelsesraten eller 4%, hvis branchen var BR01=landbrug m.v., hvorimod der fratrækkes 7%, hvis branchen er enten BR05=bygge og anlæg eller BR06=handel.
- Hvis iværksætteren blev skilt i løbet af årene 2008, 2009 eller 2010 er det skidt for overlevelsesraten, eller overlevelsessandsynligheden, og der fratrækkes 11%.
- Hvis iværksætteren har en uddannelse (enten en faglig uddannelse, kode '35') eller en boglig uddannelse (ud over gymnasium), kode '40'-70', tillægges 3%
- Hvis iværksætteren var i aldersgruppen 36-67 år i 2007 lægges yderligere 3% til overlevelsesraten (hvis vi taler om gennemsnit) eller overlevelsessandsynligheden (hvis vi taler om den enkelte nystartede virksomhed).
- For hver 1000 kroner, som iværksætteren har i befordringsfradrag, fratrækkes 0,15% i overlevelseschance.
- Hvis iværksætteren boede på landet, dvs. en by med under 5.000 indbyggere, tillægges 2% (det er interessant, at det således har en positiv betydning for overlevelse om iværksætteren bor på landet, mens variabelen, der beskriver om virksomheden er lokaliseret på landet, ikke udpeges som ligeså signifikant og derfor ikke indgår i regressionsmodellens output).
- Jo højere iværksætterens skattepligtige lønindkomst (dvs. indkomst som *ansat*) var i 2007, jo mindre motiveret var han/hun til at holde liv i den nystartede virksomhed, hvorimod jo højere bruttoindkomsten var i 2010 (dvs. inkl. evt. overskud af virksomhed), jo større overlevelseschance har virksomheden.

I betragtning af de ret store forskelle i overlevelsesraten for virksomheder i landdistrikter og byområder, som fremgår af tabel 3a-d ovenfor, er forskellene mellem regressionsmodellerne for de to områdetyper overraskende små i den forstand at modellerne generelt udpeger de samme variable som signifikant be-

tydningsfulde for virksomhedens overlevelse og at kun få variable har med beliggenheden at gøre. At variable, der beskriver virksomhedernes beliggenhed, ikke i større omfang udpeges som signifikante i de gennemførte regressionsanalyser indikerer, at den tilsyneladende klare sammenhæng i tabellerne ovenfor mellem urbaniseringsgrad og overlevelseshastighed dækker over andre forskelle mellem virksomhederne og iværksætterne i landdistrikter og byer med større forklaringskraft og signifikans, f.eks. vedrørende branchesammensætning og alder af iværksætterne.

De mest iøjnefaldende forskelle (tabel 12) er, at en del af de mindre betydningsfulde variable kun er signifikante i en af de to områdetyper og ikke i den anden. Det gælder følgende variable:

- Branche Landbrug, Fiskeri mv. er kun signifikant positivt for overlevelseshastigheden blandt virksomheder i landdistrikter,
- Har uddannelse (faglig/boglig) er kun signifikant positiv for overlevelseshastigheden blandt virksomhederne i byområder,
- Bosteds-by under 5000 indbyg., der indikerer om iværksætteren bor på i et område med højst 5000 indbyggere, er signifikant positivt, hvis også virksomheden er lokaliseret på landet (dvs. hvis iværksætteren ikke skal pendle til arbejdspladsen), men har ingen signifikant betydning, hvis virksomheden ligger i byer med mere end 5000 indb. (det spiller altså ikke den samme negative rolle i byer, hvis iværksætteren skal pendle),
- Bruttoledig 2006, der indikerer om iværksætteren var ledig året før virksomhedsoprettelsen, har signifikant positiv (men lille) betydning for virksomhedernes overlevelseshastigheder i byer, men har ingen signifikant betydning i landdistrikter,
- Blev gift 2008-10, der indikerer om iværksætteren blev gift 2008-10, har kun signifikant betydning i byer,
- Ejerbolig (*100m²) 2007, der indikerer kvadratmeter-størrelsen af iværksætterens bolig i 2007, har positiv betydning på landet, men ikke i byer,
- Antal i familien 2007, der indikerer antal personer i iværksætterens familie/husstand, hvor et højt antal er en fordel i byer, men ingen signifikant betydning har på landet,
- Bykommune, som indikerer om virksomheden er lokaliseret i en kommune af typen Bykommuner (jf. afsnit 2.4), er signifikant negativt for overlevelseshastighederne, hvis virksomheden samtidig er lokaliseret i en by med mere end 5000 indbyggere (dette må siges at være en indikation på, at lokalisering i et større byområde har negativ indflydelse på overlevelseshastighederne; det bør understreges, at beliggenhed i de øvrige kommunetyper (mellem-, land- og yderkommuner) også har været inkluderet i regressionsmodellerne, men ikke er blevet udpeget som signifikante),
- har bachelor-uddannelse (60) er relativt dårligt i byområder, men har ingen signifikant betydning på landet (måske pga. et begrænset antal observationer),
- ledig pct. 07, arb.kommune, der indikerer ledighedsprocenten 2007 i den kommune, hvor virksomheden ligger, og hvor et højt niveau reducerer overlevelseshastighederne på landet, men ingen signifikant betydning har i byer (dette resultat kan måske fortolkes på den måde, at byområder ikke er kendetegnet ved de samme store udsving i ledighedsprocenten som i landdistrikter, således at den negative effekt af lavkonjunktur ikke bliver signifikant),
- samt en række brancher, som har negativ betydning for overlevelseshastighederne i byområder, men ingen signifikant rolle spiller på landet, f.eks. Finansiering og Forsikring, Transport, Anden erhvervs-service.

3.3.2. Beskæftigelse og omsætning

I dette afsnit behandles de faktorer, som påvirker antallet af hovedbeskæftigede og omsætningen i 2010 for virksomheder, startet i 2007. Da alle starter fra nul (i 2006) er alle de beskæftigede og al omsætning i slutåret (2010) udtryk for de nye virksomheders bidrag til vækst. Som allerede nævnt er der desværre ikke tilgængelige tal for omsætningen for nye virksomheder indenfor den primære sektor og en række andre brancher, f.eks. Undervisning (P), Sundhed og Socialvæsen (Q) og Kultur og fritid (R). Det betyder, at regressionerne til forklaring af omsætning 2010 kun er baseret på 19.659 observationer ud af de i alt 33.388 virksomheder, som er inkluderet i datasættet.

Tabel 14 viser t-værdierne i to sæt á fire regressionsanalyser, dvs. otte i alt. Det første sæt (model 7-10) handler om de faktorer, som er fundet signifikante til at forklare beskæftigelsen (antallet af RAS-beskæftigede personer) i 2010 blandt de virksomheder, som blev etableret i 2007. Det andet sæt af regressionsanalyser (model 11-14) handler om de faktorer, som forklarer omsætningen i 2010.

Model 7:

Forklaringsgraden for model 7 (tabel 15) vedr. beskæftigelsen i 2010 er 14,3%.

Den mest signifikante faktor til forklaring af beskæftigelsen i 2010, altså i det tredje driftsår inkl. etableringsåret, var beskæftigelsen i 2007 (etableringsåret). Om virksomheden i det hele taget har overlevet er den næstmest betydende faktor. Begge de to førstnævnte er måske indlysende. De øvrige variable med positiv betydning er: om virksomheden var et 'Aktieselskab 2007'; om virksomheden tilhører 'Branche Transport'; 'Skattepligtig lønindkomst 2007' (dvs. iværksætterens indkomst *som ansat*); 'Arbejdsstedets bystørrelse (ln)'; iværksætterens 'Bruttoindkomst 2010' (dvs. inklusiv evt. overskud af egen virksomhed); om iværksætterne har en 'Kort videregående udd.'; udviklingen i antallet af 'Jobs i bo-landsdelen pct. 2004-7'; og om virksomheden tilhører 'Branche Føde-, drikke- og tobaksvarer'.

Desuden identificeredes to variable med negativ betydning for det forventede antal beskæftigede i slutåret (2010). 1. Højere alder hos iværksætteren 2. Antallet af år iværksætteren har arbejdet i den kommune, hvor den nystartede virksomhed etableres ('arbkom_ERFA'). Den negative effekt af sidstnævnte faktor kan være vanskelig at fortolke, men kan afspejle, at arbejdsmæssig immobilitet, dvs. lange arbejds erfaringer fra området og korte/ingen erfaringer fra andre områder kan være en ulempe, især for virksomheder, der opererer på specialiserede, dynamiske og vækstorienterede kunde- og arbejdsmarkeder. Man kan også mere jordnært sige, at det ikke nødvendigvis er positivt for nyetablerede virksomheders vækstmuligheder (her målt på beskæftigelsen), at de etableres i den kommune, hvor iværksætteren (tilfældigvis) har gjort sine arbejds erfaringer.

Tabel 14 Regressionsanalyser med variable, som forklarer beskæftigelse og omsætning 2010 i virksomheder, etableret i 2007 (t-værdier)

		M07 rasbesk. 2010 - blandt ALLE - LAND+BY	M08 rasbesk. 2010 - blandt ALLE - LAND	M09 rasbesk. 2010 - blandt ALLE - BY	M10 rasbesk. 2010 - overlevende - LAND+BY	M11 omsætningen 2007 2010 - LAND+BY	M12 omsætningen 2007 2010 - LAND	M13 omsætningen 2007 2010 - BY	M14 omsætningen - overlev. - LAND+BY
Variabel	Var_tekst	M07t	M08t	M09t	M10t	M11t	M12t	M13t	M14t
rasbesk_07	RAS-beskæftigelsen 2007 virk	53,81	71,09	38,04	48,99				
overlevet	Overlevet (1=ja, 0=nej)	38,62	54,74	27,12		9,49	20,01	7,41	
Aktieselskab_07	Aktieselskab 2007	7,96	6,66	6,08	7,58	8,35	10,68	6,82	8,26
br07	BR07 Transport	6,25	0,54	6,38	6,60	3,52	0,80	3,59	3,54
LOENSKPL_07	Skattepligtig lønindkomst 2007	4,79	5,87	3,53	3,23	4,06	4,17	3,38	4,46
by_pop_07_In	Arb.stedsbystørrelse, logaritm	3,05	1,51	1,13					
Brutto_10	Bruttoindkomst, 2010	2,98	5,97	1,85	2,18	2,45	4,16	1,91	2,24
udd_40	har kort videregående udd (40)	2,61	-1,03	3,08	2,51	2,81	0,63	2,75	2,64
jobs_bo_LD_04_07	Jobs i bo-landsdel pct 2004-7	2,44	-0,37	2,46					
br02	BR02 Føde-, drikke- og tobaksv	2,39	2,32	2,07	3,47	2,46	5,60	1,91	2,29
oms_07	Omsætning (*1000 kr.) 2007					30,75	84,64	21,53	24,22
br06	BR06 Handel					3,03	4,09	2,60	3,53
ledig_pct_04	ledig pct 04, arb kommunen					2,30	-0,14	2,17	2,13
ledig_pct_07	ledig pct 07, arb kommunen				3,67				
Anpartsselskab_07	Anpartsselskab 2007				3,42				
br08	BR08 Hoteller og restauranter				2,38				
br12	BR12 Anden erhvervsservice				2,29				
bo_pop_07	Bosteds-bystørrelse 2007				-2,46				
br10	BR10 Finansiering og forsikrin					-2,47	-3,04	-2,10	-2,09
Alder	Alder 2007	-2,72	-5,17	-1,84	-2,33				
arbkom_ERFA	År erfaring, arb.sted-kommune	-2,78	-0,11	-2,81	-3,49				

Note: t-værdier på mindst |1,96| er signifikante på 5%-niveauet og er markeret med hhv. grøn (+) og rød (-).

Tabel 15 Regressionsanalyse (lineær, model 7) for RAS-beskæftigelsen i 2010 blandt virksomheder startet i 2007

Variable	Label	VIF	Parameter Estimate	Standard Error	t Value	Pr > t
Intercept	Intercept	1	-1.59273	0.18847	-8.45	<.0001
rasbesk_07	RAS-beskæftigelsen 2007 virk	1.10	0.64068	0.01191	53.81	<.0001
overlevet	Overlevet (1=ja, 0=nej)	1.03	2.50469	0.06486	38.62	<.0001
Aktieselskab_07	Aktieselskab 2007	1.12	1.35047	0.16958	7.96	<.0001
br07	BR07 Transport	1.00	1.02550	0.16413	6.25	<.0001
LOENSKPL_07	Skattepligtig løn	1.20	7.199424E-7	1.501569E-7	4.79	<.0001
by_pop_07_ln	Arb.stedsbystørrelse, logarithm	1.09	0.02933	0.00961	3.05	0.0023
Alder	RAS alder	1.13	-0.00702	0.00258	-2.72	0.0065
Brutto_10	Skattepligtig bruttoindkomst	1.12	2.164916E-7	7.273274E-8	2.98	0.0029
arbkom_ERFA	År erfaring, arb.sted-kommune	1.15	-0.02016	0.00726	-2.78	0.0055
udd_40	har kort videregående udd (40)	1.01	0.31133	0.11930	2.61	0.0091
br02	BR02 Føde-, drikke- og tobaksv	1.01	1.27068	0.53257	2.39	0.0170
jobs_bo_LD_04_07	Jobs i bo-landsdel pct 2004-7	1.05	4.82380	1.97699	2.44	0.0147

Note: Antallet af observationer: 33.388. Adjusted R2=0.143.

Tabel 15 kan læses som følger:

- Som udgangspunkt har nye private virksomheder et forventet antal beskæftigede i 3. driftsår (2010) efter etableringsåret (2007) på $-1.59 + \text{antallet af RAS-beskæftigede i etableringsåret} * 0.64$, og der var pr. definition min. 1 RAS-beskæftiget i den nyetablerede virksomhed i etableringsåret (2007).
- Hvis virksomheden overlever, giver det alt andet lige et plus på 2,5 i det forventede antal beskæftigede i slutåret (2010).
- Hvis virksomheden blev etableret som et aktieselskab fra starten (i 2007) giver det alt andet lige et plus på 1.35 beskæftiget i slutåret (2010).
- Hvis virksomheden tilhører transportbranchen kan der lægges 1,02 til det forventede antal beskæftigede i 2010.
- Høj skattepligtig lønindtægt for iværksætteren i etableringsåret er et plus for den forventede beskæftigelse i iværksættervirksomheden i slutåret.
- Jo større by virksomheden ligger i, jo bedre for den forventede beskæftigelse i slutåret.
- Jo højere alder iværksætteren har på etableringstidspunktet, jo dårligere for den forventede beskæftigelse i slutåret, men den absolutte effekt er marginal, selv om effekten er statistisk signifikant.
- For hvert år iværksætteren har arbejdet i den kommune, hvor den nystartede virksomhed etableres (arbkom_ERFA), trækkes 0,02 beskæftiget fra det forventede antal beskæftigede i 2010.

For resterende signifikante faktorer, der medvirker til at forklare beskæftigelsen i slutåret for nystartede virksomheder, se Tabel 15.

Model 11:

Forklaringsgraden for model 11 vedr. omsætning i Tabel 16 er på blot 7,2%. Igen er det udtryk for, at det langt fra er enkelt at forudsige, hvordan det går nystartede virksomheder, heller ikke hvad angår deres forventede omsætning, selv med en række forklarende faktorer.

De faktorer, der påvirker den forventede omsætning i slutåret for nystartede virksomheder er i nogen grad de samme som påvirker den forventede beskæftigelse, men der er visse branchemæssige forskelle, jf. Tabel

14. Således er der relativ stor omsætning indenfor 'handel', alt andet lige. Den vigtigste determinant for omsætningen i slutåret er omsætningen i etableringsåret.

Tabel 16 Regressionsanalyse (lineær, model 11) for omsætningen i 2010 blandt nystartede virksomheder 2007

Variable	Label	VIF	Parameter Estimate	Standard Error	t Value	Pr > t
Intercept	Intercept	1	-3754.89296	661.24334	-5.68	<.0001
oms_07	Omsætningen 2007 (*1000 kr.)	1.08	0.68243	0.02219	30.75	<.0001
Aktieselskab_07	Aktieselskab 2007	1.13	5433.36108	650.65601	8.35	<.0001
overlevet	Overlevet (1=ja, 0=nej)	1.01	2987.17240	314.83058	9.49	<.0001
LOENSKPL_07	Skattepligtig løn	1.18	0.00286	0.00070537	4.06	<.0001
br07	BR07 Transport	1.03	2365.47705	671.91352	3.52	0.0004
br06	BR06 Handel	1.08	1224.89614	404.46109	3.03	0.0025
udd_40	har kort videregående udd (40)	1.00	1690.00732	600.58327	2.81	0.0049
ledig_pct_04	ledig pct 04, arb kommunen	1.00	22901	9939.63492	2.30	0.0212
br02	BR02 Føde-, drikke- og tobaksv	1.01	5312.24907	2160.40568	2.46	0.0139
Brutto_10	Skattepligtig bruttoindkomst	1.10	0.00086753	0.00035362	2.45	0.0142
br10	BR10 Finansiering og forsikrin	1.05	-1615.98119	653.74712	-2.47	0.0134

Note: Antallet af anvendte observationer (med omsætning i 2007): 19.659 (ud af de 33.388).

VIF er meget lav for forklarende variable, der indgår i Tabel 16, idet VIF generelt er tæt på 1, som er minimum. Derfor er de forklarende variable næsten fuldstændig ukorrelerede, hvilket er fint. Det nærmeste man kommer på to variable, som i nogen grad måler det samme, er 'lønindtægt i 2007' (alene indkomster som ansat) og 'bruttoindkomst i 2010' (inkl. evt. overskud af egen virksomhed), men de er altså langt fra korrelerede i en grad som er problematisk: VIF for de to variable er langt under 3.

Tabel 16 (model 11) kan læses som følger, for at nå frem til den forventede omsætning 3. driftsår (2010):

- Vi starter fra minus 3,75 millioner.
- Hertil lægges 0,68 * omsætningen i 2007 (i 1000 kr.)
- Hvis virksomheden blev etableret som et aktieselskab tillægges 5,43 millioner.
- Hvis virksomheden har overlevet (eller forventedes at overleve) tillægges 3 millioner.
- Jo højere iværksætterens skattepligtige løn var i året før etableringen (2006), jo højere kan omsætningen i slutåret (2010) forventes at være.
- Jo højere bruttoindkomsten var i slutåret, jo højere var omsætningen i slutåret.
- Hvis branchen er 'transport' tillægges 2,37 millioner, mens der tillægges 1,22 millioner, hvis branchen er 'handel', plus hele 5,3 mio. hvis branchen var 'fødevarerproduktion m.v.', minus 1,6 mio. hvis branchen var 'finansiering, forsikring, ejendomshandel mv'.
- Hvis iværksætteren har en kortere videregående uddannelse tillægges 1,69 millioner.
- Det er et plus for muligheden for at øge omsætningen, hvis der før virksomhedens grundlæggelse var en relativt høj ledighedsprocent, og dermed muligvis rigeligt med tilgængelig arbejdskraft og et lavt lønniveau i den kommune, hvor virksomheden er lokaliseret.

Ligesom overlevelse er beskæftigelse 2010 og omsætning 2010 forsøgt forklaret via separate regressionsanalyser af populationerne af virksomheder lokaliseret i landdistrikter (under 5000 indbyggere) og byer

(over 5000 indbyggere). Også her går resultaterne overordnet set i de samme retninger, men indeholder dog også visse forskelle mellem de to områdetyper. Det ses f.eks. i tabel 14, MO7-MO10, at:

- fordelene i transportbranchen mht. at skabe beskæftigelse og omsætning, er kun til stede i byområder og ikke på landet,
- bystørrelsen har kun signifikant betydning for beskæftigelsesniveauet 2010, når samtlige virksomheder både i byer og på landet medtages,
- iværksætterens bruttoindkomst 2010 har kun signifikant betydning for beskæftigelse og omsætning 2010 i landdistrikterne og ikke i byer, hvilket måske blot afspejler at andelen af enkeltmandsvirksomheder er større på landet end i byer,
- en kort videregående uddannelse (hos iværksætteren) har kun signifikant positiv betydning i byer og ikke på landet,
- at iværksætterens alder kun har signifikant (negativ) betydning for beskæftigelsen 2010 på landet og ikke i byområder (måske er gruppen af ældre iværksættere i højere grad motiveret af ønsker om at skabe selv-beskæftigelse på landet end i byerne),
- og omvendt, at den ovenfor omtalte negative betydning af lange lokale arbejds erfaringer kun gør sig signifikant gældende i byer og ikke på landet. En fortolkning af dette kan være, at byer i højere grad end landdistrikter er kendetegnet ved førnævnte specialiserede og dynamiske kunde- og arbejdsmarkeder, hvor det kan være en ulempe, hvis iværksætteren kun har lokale arbejds erfaringer.

4. Konklusioner og perspektiver

Formålet med undersøgelsen har været, at komplettere de eksisterende, ofte kvalitative og case-baserede studier om rurale iværksættere i Danmark og at skabe et statistikbaseret, landsdækkende overblik over nye virksomheder og personerne bag deres opstart med et fokus på særlige karakteristika ved iværksætteri i landdistrikterne herunder vedrørende virksomhedernes overlevelsesrate og resultater. En anden særinterese har samlet sig om at undersøge iværksætteres bopæls- og arbejdsmæssige forankring til det lokalområde, hvor de starter virksomhed og betydningen heraf for virksomhedens overlevelse og udvikling, som er et spørgsmål af interesse for flere danske forskere (Tanvig 2012, Dahl og Sorensen 2012). Rapporten har beskrevet og sammenlignet typerne, omfanget og resultaterne af nye virksomheder og iværksættere på landet og i byen, og identificeret en række faktorer, knyttet til enten virksomhedsspecifikke forhold, iværksætteren som person, eller de lokale socioøkonomiske udviklingsbetingelser, der har betydning for, om den i årene efter etableringen formår at overleve og vokse i beskæftigelse og omsætning.

I dette afsluttende kapitel skal de væsentligste resultater af undersøgelsen på disse tematiske felter opsummeres og de videre perspektiver diskuteres.

4.1 Overordnede konklusioner om iværksætteri i Danmark

De store statistiske datasæt, der er indhentet i forbindelse med undersøgelsen, giver mulighed for meget detaljerede analyser af iværksætteri og iværksættere i Danmark. Selvom ressourcerne til rådighed for undersøgelsen ikke har tilladt en tilbunds gående analyse af alle aspekter, er en del interessante observationer imidlertid fremkommet.

Populationen af nye private virksomheder, som blev etableret i Danmark i 2007, kan opgøres til i alt 33.388 virksomheder, hvoraf 73% i 2007 blot havde én hovedbeskæftiget (iværksætteren), 25% havde 2-9 beskæftigede og kun 2% 10-49 beskæftigede. I 2010 efter tre års drift var 53,4% af de 33.388 nye virksomheder stadig levende. Disse overlevende virksomheder formåede fra 2007 til 2010 yderligere at øge deres samlede beskæftigelse med 30,4% og deres samlede omsætning med 61,9%. 2007-årgangen af nye virksomheder har således i alt skabt 47.246 job og en omsætning på mere end 44 mia. kr., målt i 2010.

I lyset af at disse resultater er opnået midt i finanskrisen og dermed i en periode med en overordnet nedgang i efterspørgsel, beskæftigelse og kapitaludbud, er dette et tydeligt bevis på den store betydning af iværksætteri for vækst og udvikling i økonomien. Denne betydning underbygges af de førnævnte positive vækstrater i beskæftigelse og omsætning blandt de overlevende virksomheder i deres første års drift. Der er med andre ord ikke tale om svage virksomheder uden udviklingsdynamik, men i mange tilfælde om virksomheder med vækstpotentiale, der har bidraget til økonomisk vækst og fornyelse i de fleste brancher og geografiske dele af landet.

4.2 Særlige kendetegn ved iværksætteri i landdistrikter

Kortlægningen af de grundlæggende demografiske karakteristika ved iværksætterne i forskellige dele af landet bekræfter generelt konklusionerne fra andre danske undersøgelser af rurale iværksættere, f.eks. Bergholt og Tanvig (1997); Tanvig (2003 og 2010); Rasmussen (2002); Schøtt (2008), som blandt andet har

afdækket, at iværksætterraten generelt er lavere i landdistrikter end i byområder, at rurale iværksættere generelt er mere traditionelle i deres branchevalg, er lidt ældre og har et lavere uddannelsesniveau end by-iværksættere, at bosætnings- og livskvalitetsovervejelser og ikke blot økonomiske vækst- og profitmotiver ofte spiller en stor rolle for virksomhedsetableringen.

Et bemærkelsesværdigt resultat er, at de nye virksomheders overlevelseshastighed groft sagt er større jo længere væk fra større byer, de er etableret, men at resultaterne med hensyn til at skabe yderligere job og (især) omsætning til gengæld er koncentreret om Københavnsområdet, de tre universitetsbyer Århus, Odense, og Ålborg, og Bykommunerne generelt (jf. Tabellerne 3a-d). Andelen af vækstvirksomheder er dog nogenlunde den samme i alle kommunetyper, men faktisk en smule højere i land- og yderkommuner end i by- og mellemkommuner. I land- og yderkommuner har i alt ca. 1.500 virksomheder, svarende til 12-13% af samtlige nye virksomheder og tilhørende en bred vifte af brancher (tabel 6), haft voksende beskæftigelse 2007-10. Den relativt store vækst i beskæftigelsen i by- og mellemkommunerne skyldes med andre ord ikke, at der er flere virksomheder her, som vokser, men at de som vokser, vokser hurtigere.

Ser man alene på tabellerne i afsnit 3.1 og 3.2, synes det at fremgå at overlevelse især hænger sammen med ruralitet, mens vækst især hænger sammen med urbanitet, men de gennemførte regressionsanalyser herunder separate analyser for virksomhederne i byer og landdistrikter (afsnit 3.3) har kun delvist bekræftet signifikansen af sådanne generelle, systematiske sammenhænge. Yderligere, målrettede analyser kunne muligvis belyse sammenhænge bedre, men er ikke blevet gennemført indenfor projektets rammer.

En del af forklaringen på de observerede geografiske forskelle i overlevelseshastigheder skyldes den forskellige branchesammensætning i byerne og på landet. Overlevelseshastighederne er nemlig generelt store indenfor de brancher, som især findes på landet, dvs. Landbrug mv., Industri, Bygge og anlæg, og Energi-/vandforsyning og renovation, mens f.eks. Information og Kommunikation, som især er lokaliseret i byområder, har den laveste overlevelseshastighed af alle brancher. Også mht. iværksætternes brancheerfaringer, som har signifikant betydning for overlevelseshastigheden, er der forskelle mellem landdistrikter og byområder. I alle kommunetyper har en stor andel af iværksætterne ikke tidligere arbejdet i den branche, som de starter virksomheden i, men andelen er mindst i landdistrikter, hvor også andelen af iværksætterne med mere end 10 års brancheerfaringer er størst.

Forskellen i overlevelseshastighed i landdistrikterne og byerne kunne mere generelt dække over at nye virksomheder og iværksættere i henholdsvis byer og på landet er forskellige fænomener, og at iværksættere udenfor større byområder måske ofte er motiveret af ønsker om at skabe selvbeskæftigelse, mens iværksættere i byer oftere synes drevet af vækstmotiver.

Ud fra et landdistriktperspektiv er der grund til at hæfte sig ved det positive i, at en enkelt årgang af nye virksomheder i yder- og landkommunerne (i øvrigt midt i en lavkonjunktur-periode) har skabt i alt 16.245 nye job og tilsammen godt 12 mia. kr. i omsætning og dermed givet et anseligt bidrag til økonomisk og erhvervs-mæssig udvikling. Det kan konstateres, at seks ud af ti iværksættere på landet faktisk formår at etablere kommercielt levedygtige aktiviteter og at hver ottende endda skaber yderligere vækst i beskæftigelsen i årene efter etableringen. Det er ikke kun tilfældet indenfor traditionelle brancher som landbrug, industri og bygge/anlæg, men også indenfor brancher som Videnservice, Information og Kommunikation, Undervisning, Sundhed og Socialvæsen, som generelt må kategoriseres som videnstunge byerhverv. Det er udtryk

for tilstedeværelsen af vigtige ressourcer i landdistrikterne, såsom selvhjulpenhed og evne til at finde gangbare løsninger på trods af eventuelle mangler i strukturelle og institutionelle udviklingsbetingelser.

4.3 Iværksætternes bopæls- og arbejdsmæssig tilknytning til lokalområdet

Et af spørgsmålene, som diskuteres i danske forskningsanalyser af iværksætteri, handler om iværksætternes tilknytning til det lokalområde, hvor virksomheden etableres og hvilken betydning lokaltilknytning har for dens udvikling og resultater. Vi har derfor undersøgt, hvor iværksætterne boede henholdsvis arbejdede i årene 1994-2006 forud for etableringen. Resultaterne af denne analyse viste, at et stort flertal af iværksætterne havde boet mindst 10 år i den landsdel, hvor virksomheden blev etableret (tabel 9b). I bykommuner gælder dette to ud af tre iværksættere og i yderkommunerne fire ud af fem. Kun ganske få iværksættere (3%) har etableret en virksomhed i en landsdel, som de netop er flyttet til, og kun yderligere hver tiende iværksætter havde boet mindre end 3 år i landsdelen. Dette billede er gældende i alle fire kommunetyper og bekræfter Dahl og Sorenson's (2012) analyse.

Som man kunne forvente ud fra de overordnede pendlingsmønstre i Danmark fra land- til byområder, er iværksætternes *arbejdsmæssige* tilknytning til landsdelen noget mindre end deres bopælsmæssige tilknytning (tabel 9). I yderkommunerne har et flertal af iværksætterne ganske vist arbejdet i mindst 10 år i landsdelen, men andelen er faldende til kun hver fjerde i bykommunerne, og andelen af iværksættere, der højest har arbejdet 3 år i landsdelen, er i alle kommunetyper relativ stor (18% i yderkommunerne, stigende mod bykommunernes 40%). Det er ikke undersøgt nærmere, i hvilket omfang denne gruppe af iværksættere med korte, lokale arbejds erfaringer, består af henholdsvis personer med arbejds erfaringer fra andre områder og personer uden arbejds erfaringer overhovedet (f.eks. tidligere studerende).

Som en del-analyse har vi forsøgt at bestemme antallet af 'integrerende iværksættere' (Tanvig 2012), defineret som iværksættere, der forud for virksomhedsetableringen har boet og arbejdet et antal år (her 3 år) både i det specifikke område, hvor virksomheden er etableret, og i en anden del af Danmark, og dermed måske integrerer lokale og ekstra-lokale netværker. Ca. 10% af samtlige iværksættere i yder- og landkommunerne og i områderne udenfor byer med 5.000 eller flere indbyggere, opfylder disse betingelser for integrerende iværksættere. Gruppen er generelt kendetegnet ved relativt en stor andel kvinder (32%), men især ved et højt uddannelsesniveau (36% har en videregående uddannelse). Virksomhederne, etableret af integrerende iværksættere, tilhører stort set alle brancher, men er kendetegnet ved relativt mange indenfor servicebrancherne Handel, Information/Kommunikation og Vidensservice, og få indenfor primære erhverv samt Bygge/Anlæg.

Disse karakteristika stemmer fint overens med Tanvig's (2012) betragtninger om integrerende iværksætteri. Analysen kan dog næppe hævdes at dokumentere, at integrerende iværksætteri er et hovedkendetegn ved iværksætteri på landet i dag. Samtidig viser vores analyser, at 'integrerende iværksættere' generelt har en lavere overlevelseshastighed, men bedre til at skabe job og omsætning end gruppen af 'lokalt forankrede' iværksættere. Yderligere studier på området ville være yderst relevante.

4.4 Hvilke faktorer forklarer overlevelse, beskæftigelse og omsætning?

Det har været et af formålene med undersøgelsen, at finde faktorer, der kan forklare hvilke virksomheder, der overlever henholdsvis ikke overlever, samt virksomhedernes resultater mht. at skabe beskæftigelse og omsætning. De gennemførte statistiske regressionsanalyser, rettet mod dette spørgsmål, er baseret på et detaljeret og bredspektret sæt af data, der beskriver dels de nye virksomheder, dels de personer, som står bag etableringen, og dels det lokalområde, hvor virksomhederne er lokaliseret.

Regressionsmodellernes forklaringsværdi er dog generelt ringe – modellerne er kun i stand til at forklare ca. 6% af variationen i virksomhedernes overlevelse/ikke-overlevelse 2007-10, ca. 14% af variationen i deres beskæftigelse 2010 og ca. 7% af variationen i omsætning 2010. Forklaringsgraden kunne formodentlig øges, hvis vi havde haft flere statistiske data til rådighed f.eks. om iværksætternes adgang til kapital og om de har modtaget forskellige former for offentlig støtte i forbindelse med etableringen.

Helt overordnet har de gennemførte eksplorative regressionsanalyser dog identificeret en lang række faktorer med enten signifikant positiv eller signifikant negativ betydning for, om en virksomhed overlever eller ej, og hvorvidt den skaber job og omsætning. Vi vil i det følgende opsummere analysernes resultater på de indikatorområder, hvorom interessen på forhånd samlede sig, nemlig betydningen for overlevelse og vækst af karakteristika ved henholdsvis 1. de nye virksomheder (virksomhedsvariable), 2. iværksætterne bag disse herunder den bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til området (iværksættervariable), og 3. lokale udviklingsbetingelser (områdevariable).

Lad os først se på, hvilke faktorer der bidrager til, at virksomheder formår at overleve de første tre års drift.

Virksomhedsvariable:

- Virksomhedens *ejerform* spiller en stor rolle for overlevelseschancerne. Især aktie- og anpartsselskaber har høj overlevelsesrate, hvilket måske er udtryk for at etableringen af sådanne virksomheder er bedre forberedt og at de har større organisatoriske ressourcer til rådighed.
- *Antallet af hovedbeskæftigede* i den nystartede virksomhed i etableringsåret 2007 er (ikke overraskende) også en vigtig faktor til forklaring af, hvilke virksomheder der stadig er aktive i 2010.
- Desuden har det betydning for overlevelseschancerne, hvilken *branche* virksomheden tilhører. At tilhøre branchen Undervisning, Sundhed og Socialvæsen, som i et vist omfang må formodes at være baseret på privatisering og udlicitering af offentlige opgaver, øger chancerne for overlevelse væsentligt, mens det reducerer chancerne, hvis virksomheden tilhører brancher som Bygge og anlæg, Handel, Hoteller og restauranter, og Information og Kommunikation.

Iværksættervariable:

- Længden af iværksætterens *brancheerfaringer*, dvs. antal år arbejdet i den branche, som virksomheden tilhører, er den variabel, der giver det største individuelle bidrag til at forklare virksomhedernes overlevelse.
- Det har ligeledes positiv betydning for overlevelsen, hvis iværksætteren året før etableringen, dvs. i 2006, var *lønmodtager* (og ikke f.eks. selvstændig eller studerende). Mere overraskende er, at det også øger overlevelseschancen (dog kun marginalt), hvis iværksætteren var ledig året før etableringen.

- Ligesom brancheerfaringer er *bopæls- og arbejdsmæssig tilknytning* (og kendskab) til området forud for virksomhedsetableringen faktorer af betydning for overlevelseshæftigheden, som er stigende med antal år iværksætteren har boet og arbejdet i landsdelen (tabel 10).
- Iværksættersens *civilstand og familieforhold* har signifikant betydning for virksomhedernes overlevelseshæftighed. Det er f.eks. positivt, hvis iværksætteren er gift, og har en stærk negativ effekt, hvis han/hun bliver skilt. Også antallet af personer i iværksættersens husstand har en lille positiv betydning for overlevelse, dog alene blandt virksomheder i byer.
- Iværksættersens *alder* har en vis effekt på overlevelseshæftigheden. Unge iværksættere er ikke så gode til at overleve, som ældre, men den positive effekt ses især for gruppen af 36-67 årige.
- Iværksættere helt uden *uddannelse* står for en betragtelig andel af de nye virksomheders beskæftigelse og omsætning, men har langt ringere overlevelseshæftighed end iværksættere med en uddannelse, hvad enten denne er af faglig eller boglig art. Måske mere overraskende har arten og niveauet af uddannelsen ikke den store betydning for overlevelseshæftigheden (dog er det negativt for overlevelsen, hvis iværksætteren har en bacheloruddannelse).
- Hvis iværksætteren har et højt *befordringsfradrag* (dvs. pendler langt til arbejdspladsen), reducerer det overlevelseshæftigheden.
- Også iværksættersens *indkomstforhold* spiller ind på overlevelseshæftigheden. Hvis iværksætteren havde en høj skattepligtig lønindkomst i etableringsåret 2007 (dvs. en indkomst som *ansat*, enten i virksomheden eller i andre), reducerer det overlevelseshæftigheden, hvorimod en høj bruttoindkomst i 2010 (dvs. inkl. evt. overskud af virksomheden), øger overlevelseshæftigheden.
- Det har en positiv betydning for overlevelse, hvis iværksætteren *bor på landet*, dvs. i det åbne land eller i en by med under 5.000 indbyggere, men dette gør sig kun gældende for populationen af virksomheder, som er lokaliseret på landet, og udtrykker måske dermed blot en fordel ved, at iværksætteren ikke skal pendle langt til arbejdspladsen.
- Iværksættersens *køn* spiller ingen rolle for virksomhedernes overlevelseshæftighed.

Områdevariable:

Kun to områdevariable udpeges som signifikante til forklaring af virksomhedernes overlevelse.

- Lokalisering i en *bykommune* (jf. definitionen afsnit 2.4) er signifikant negativt for overlevelseshæftigheden, hvis virksomheden samtidig er lokaliseret i en by med mere end 5000 indbyggere. Dette må siges at være den klareste indikation i datamaterialet på, at urbaniseringsgrad har negativ indflydelse på overlevelseshæftigheden. Det bør i den forbindelse understreges, at beliggenhed i de øvrige kommunetyper (mellem-, land- og yderkommuner) også har været inkluderet som dummy variable i regressionsmodellerne, men de ikke er blevet udpeget som signifikante.
- *Ledighedsprocenten* 2007 i den kommune, hvor virksomheden ligger, spiller en negativ rolle for overlevelseshæftigheden på landet, men har ingen signifikant betydning i byer. Denne indikation på betydningen af lavkonjunkturer og lokale udviklingsbetingelser kan måske fortolkes på den måde, at byområder ikke er kendetegnet ved de samme store udsving i ledighedsprocenten som i landdistrikter, således at den negative effekt af lavkonjunktur ikke bliver signifikant.

I det følgende opsummeres resultaterne mht. at identificere faktorer, der kan forklare virksomhedernes *beskæftigelse i 2010*, dvs. efter tre års drift.

Virksomhedsvariable:

- De to mest signifikante faktor til forklaring af beskæftigelsen i 2010 forekommer indlysende og er dels virksomhedens *beskæftigelse i 2007* (etableringsåret) og dels om virksomheden i det hele taget har overlevet etableringsfasen.
- En anden virksomhedsvariabel med positiv effekt for beskæftigelsen er, om virksomheden var et *Aktieselskab 2007*. Dette afspejler de relativt store organisatoriske ressourcer, der generelt kendetegner aktieselskaber sammenlignet med eksempelvis enkeltmandsvirksomheder
- *Branchetilhørsforhold* spiller også en vigtig rolle i forhold til at forudsige virksomhedernes beskæftigelse. Det er signifikant positivt for beskæftigelsen, hvis virksomheden tilhører Transportbranchen eller Føde-, drikke- og tobaksvareindustrien. Dette afspejler naturligvis aktuelle branchedynamikker på måletidspunktet, som kan ændre sig over tid.

Iværksættervariable:

- Iværksætterens *indkomstforhold* har en vis betydning for resultaterne mht. at skabe beskæftigelse. Det påvirker beskæftigelsesudviklingen positivt, hvis iværksætteren har en høj skattepligtig lønindkomst i etableringsåret 2007 (dvs. en indkomst som *ansat*, enten i virksomheden eller i andre), og også en høj bruttoindkomst i 2010 (dvs. inkl. evt. overskud af virksomheden) er fordelagtigt i fht. at skabe beskæftigelse.
- Det har en signifikant positiv betydning om iværksætterne har en *kort videregående uddannelse*.
- Høj *alder* hos iværksætteren har negativ betydning for det forventede antal beskæftigede i virksomheden i 2010. Dette kunne tænkes at afspejle, at ældre iværksættere oftere end yngre iværksættere er motiveret af ønsket om at skabe selvbeskæftigelse frem for vækst.
- Også antallet af år iværksætteren har *arbejdet i kommunen*, hvor den nystartede virksomhed etableres, har negativ betydning for antallet af beskæftigede i virksomheden i 2010. Denne effekt kan være vanskelig at fortolke, men kan afspejle, at arbejdsmæssig immobilitet, dvs. lange arbejds erfaringer fra området og korte/ingen erfaringer fra andre områder kan være en ulempe, især for virksomheder, der opererer på specialiserede, dynamiske og vækstorienterede kunde- og arbejdsmarkeder. Man kan også mere jordnært sige, at det ikke nødvendigvis er positivt for nyetablerede virksomheders vækstmuligheder (her målt på beskæftigelsen), at de etableres i den kommune, hvor iværksætteren (tilfældigvis) har gjort sine arbejds erfaringer.
- Til gengæld har antallet af år, iværksætteren *har boet i området*, ingen signifikant betydning for virksomhedernes resultater med hensyn til at skabe vækst i beskæftigelsen. Som det fremgår af tabellerne 10b og 10c, er jobvækstraterne generelt mindre, jo længere iværksætteren har arbejdet i landsdelen; de højeste jobvækstrater fra 2007 til 2010 opnås dog blandt iværksættere, som har boet i området 4-6 år.
- Heller ikke længden af iværksætternes *brancheerfaringer* er signifikant betydningsfuld som forklaring af virksomhedernes beskæftigelse. Tværtimod har overlevende iværksættere uden nogen brancheerfaring haft den største jobvækst (og i øvrigt også skabt relativ høj vækst i omsætningen) fra 2007 til 2010. Det

indikerer, at manglende brancheerfaringer kan kompenseres gennem andre kompetencer, herunder evner til at se nye udviklingsmuligheder og finde ukonventionelle løsninger.

Områdevariable:

- *Befolkningsstørrelsen* (mere præcist, logaritmen heraf) i det område, hvor virksomhederne er lokaliseret, har signifikant positiv betydning for virksomhedernes beskæftigelse 2010. Dette er en klar indikation på en sammenhæng mellem urbanitet og beskæftigelsesudvikling i nye virksomheder.
- Også den samlede *beskæftigelsesudvikling 2004-07* (antallet af job) i den landsdel, hvor iværksætteren bor, har positiv betydning for de nye virksomheders beskæftigelse 2010, men denne effekt er alene signifikant i byområder med mindst 5.000 indbyggere, formodentlig fordi vækst i beskæftigelsen i den undersøgte periode 2007-10 alene har fundet sted i nogle få byområder.

Faktorer, der forklarer virksomhedernes *omsætning 2010*

De faktorer, der påvirker den forventede omsætning i 2010 for nystartede virksomheder 2007 er i vid udstrækning de samme, som påvirker den forventede beskæftigelse og som er nævnt ovenfor, men der er visse branchemæssige forskelle, jf. Tabel 14. Således er der, alt andet lige, relativ stor omsætning indenfor Handel. Den vigtigste determinant for omsætningen i 2010 er omsætningen i etableringsåret.

Det er i denne undersøgelsessammenhæng interessant, at iværksætternes brancheerfaringer og bopæls- og arbejdsmæssige tilknytning til det område, hvor de starter virksomhed, som jo er faktorer af stor positiv betydning for virksomhedernes overlevelseshastighed, ingen positiv betydning har for resultaterne mht. at skabe beskæftigelse og omsætning. Tværtimod har lange arbejds erfaringer fra lokalområdet, som nævnt ovenfor, en direkte negativ effekt på beskæftigelsen, mens brancheerfaringer og bopælstilknytning ingen signifikant betydning har, hverken for beskæftigelses- eller omsætningsudviklingen. Disse resultater er i modstrid med konklusionerne i Dahl og Sorensen (2012), som fortæller at iværksættere med lange brancheerfaringer og/eller som har boet længe i det område, hvor virksomheden lokaliseres, både er bedre til at overleve og til at skabe indtjening end iværksættere med kortere brancheerfaringer og lavere bopælstilknytning til området.

Helt overordnet kan man konkludere, at de variable, som udpeges som signifikante faktorer til forklaring af virksomhedernes overlevelse, beskæftigelse og omsætning, i langt de fleste tilfælde beskriver egenskaber ved iværksætteren eller virksomheden, mens kun ganske få områdevariable udpeges som signifikante. Analysen har dog afdækket visse signifikante sammenhænge mellem urbaniseringsgraden i det område, hvor virksomhederne er lokaliseret, og virksomhedernes resultater. F.eks. trækker lokalisering i de såkaldte Bykommuner ned i virksomhedernes overlevelseshastighed, mens omvendt en stor befolkning i det område, hvor virksomhederne er lokaliseret (dvs. beliggenhed i de største byer), har positiv betydning for virksomhedernes beskæftigelse.

Tilbage står imidlertid det lidt for delagtige resultat af de ganske omfattende regressionsanalyser, at de på trods af mere end 200 inkluderede variable om de nye virksomheder, personerne bag deres etablering, og de socioøkonomiske udviklingsbetingelser i alle dele af landet, kun formår at forklare en meget lille del af virksomhedernes overlevelse og kun en lidt større del af deres beskæftigelse og omsætning.

Forklaringsgraden kunne formodentlig øges, hvis vi havde haft flere statistiske data til rådighed f.eks. om iværksætternes adgang til kapital og om de har modtaget forskellige former for offentlig støtte i forbindelse med etableringen. Konsekvensen af modellernes lille forklaringsgrad bør dog snarere være, at man også må søge i andre kilder end offentlige statistiske registerdata efter faktorer til forklaring af om virksomheder overlever og udvikler sig succesfuldt. Succesfaktorer hænger åbenbart i vid udstrækning sammen med kvalitative egenskaber hos enten iværksætteren (f.eks. evnen til at se nye muligheder, at forstå markedet, og at udarbejde en fornuftig forretnings- og finansieringsplan), virksomheden (produktet, teknologien, forretningsmodellen, markedet osv.) eller lokaliteten (erhvervskultur, traditioner, netværker, institutioner osv.) Sådanne egenskaber kan kun, eller i hvert fald bedst, identificeres og undersøges via kvalitative forskningsmetoder.

4.5 Erhvervspolitiske perspektiver af undersøgelsen

Vi skal i dette afsluttende afsnit kort diskutere de eventuelle erhvervspolitiske perspektiver af undersøgelsen i forhold til at fremme iværksætteri og iværksættere i landdistrikter i Danmark. Som indledning til denne diskussion må fremhæves den store betydning af nye virksomhedsopstarter for økonomi, beskæftigelse og erhvervsmæssig fornyelse, både i landdistrikter og i byområder, dokumenteret i undersøgelsen. Ganske vist er bidraget til nye job og omsætning klart størst i de største byområder, men nye virksomheder i landdistrikterne har langt højere overlevelsesserater og skaber hvert år tusindvis af nye job og adskillige milliarder kroner i omsætning indenfor en lang række brancher herunder både traditionelle landerhverv og nye serviceerhverv. Det afkræfter det generelle billede, som ofte tegnes af landdistrikter, som tilbagestående områder uden initiativ, udviklingsdynamik, og fremdrift, og vidner i stedet om tilstedeværelsen af vigtige ressourcer på trods af landdistrikternes eventuelle mangler i strukturelle og institutionelle udviklingsbetingelser.

Spørgsmålet er imidlertid, om og i så fald hvordan danske landdistrikter kan fremme iværksætteri via lokale tiltag. Som beskrevet ovenfor er de variable, som udpeges som signifikante faktorer til forklaring af virksomhedernes overlevelse, beskæftigelse og omsætning, i langt overvejende grad variable, der beskriver egenskaber ved iværksætteren eller virksomheden, mens kun ganske få områdevariable udpeges som signifikante. Det kunne tyde på, at de lokale udviklingsbetingelser ikke spiller den store rolle for omfanget og typerne af iværksætteri.

Det bør dog i samme åndedrag understreges, at analyserne ikke har været i stand til at identificere de faktorer, som for alvor forklarer nye virksomheders overlevelse, beskæftigelse og omsætning, og at en del tyder på at afgørende succesfaktorer hænger sammen med kvalitative egenskaber, enten hos iværksætteren, virksomheden, lokaliteten, eller de overordnede samfundsmæssige rammebetingelser, som ikke indfanges med traditionelle statistiske indikatorer. Det kunne f.eks. være kvaliteten af de planer for virksomhedens drift og udvikling, som iværksætteren har udarbejdet forud for virksomhedsopstarten.

Rådgivning om dette og lignende temaer omkring virksomhedsopstart udbydes dog allerede i de fleste danske kommuner, og i den forbindelse er offentlige og halvoftentlige serviceorganers rådgivning naturligt begrænset af manglende kendskab til alle de forskellige erhvervs- og forretningsfelter, som lokale iværksættere måtte ønske at starte aktiviteter indenfor. En mulig type af tiltag, som dog måske kræver statslig intervention, kunne være programmer til at hjælpe iværksætternes adgang til privat konsulentrådgivning,

ikke mindst på mere specialiserede forretningsfelter, hvor offentlige aktører mangler de fornødne kompetencer.

Undersøgelsen har indikeret, at nye virksomheder og iværksættere på landet og i byer i nogen grad er forskellige fænomener, og at iværksættere udenfor større byområder oftere er motiveret af ønsker om at skabe selvbeskæftigelse, mens iværksættere i byer, og i særlig grad yngre, oftere er drevet af vækstmotiver. I hvilket omfang en sådan forskel mellem land og by faktisk gør sig gældende, skal vi ikke bore yderligere i her. Men det kunne være et centralt indsatsområde for lokale fremmeaktører, hvad enten disse findes i landdistrikter eller byer, at de i kontakten med iværksættere har procedurer til hurtigt at pejle sig ind på disses motiver og ambitioner, så parternes forventninger kan afstemmes og en mere målrettet, selektiv og specialiseret rådgivning kan gives, både til vækstiværksætterne og iværksættere, som kun har ambitioner om selvbeskæftigelse. Det lyder muligvis trivielt og indlysende for de fleste lokale erhvervsfremmeaktører, men kan sikkert gøres bedre visse steder. Også øget viden og koordination mellem kommunerne med hensyn til, hvor iværksættere med mere specialiserede behov kan finde rådgivning, kunne måske også være en vej at gå.

Et andet resultat fra undersøgelsen, som kunne tiltrække erhvervspolitisk interesse, er det betragtelige bidrag til lokale job og omsætningstal, som iværksættere uden uddannelse faktisk giver. Gruppen uden uddannelse har måske nok svage forudsætninger og lav overlevelsesrate, men formår alligevel at skabe langt flere job og langt større omsætning end, eksempelvis, gruppen af iværksættere med lang videregående uddannelse. Det er samtidig en gruppe, som sjældent søger kontakt, vejledning og råd hos traditionelle offentlige erhvervsfremmeaktører, men som ikke desto mindre kunne have behov for særlig ydelser og sagsbehandlingsprocedurer.

Mange kommuner og lokale erhvervsfremmeaktører har tilflyttere, der ønsker at starte virksomhed i området, som særlig målgruppe. Undersøgelsen giver ingen præcise svar på, hvorvidt dette er fornuftigt eller ej. Den dokumenterer dog, at virksomhedsopstarter i Danmark kun meget sjældent foretages af personer, der netop er flyttet til et område, specielt i landdistrikterne, og at de få, som gør, præsterer undergennemsnitligt med hensyn til overlevelse og vækst. Til gengæld findes en relativ stor gruppe af iværksættere, som kun har få års bopæls erfaringer i området, og som altså er flyttet dertil for nylig, dvs. gruppen af 'integrerende iværksættere'. Denne gruppe har ganske vist lavere overlevelsesrate, men bedre resultater mht. at skabe beskæftigelse og omsætning end andre iværksættere. Tanvig's (2012) undersøgelse tyder på, at gruppen er ret selvkørende og selvorganiseret og ikke stiller de store krav til offentlig service og støtte, men lokale erhvervsfremmeaktører burde måske ofre gruppen særlig opmærksomhed.

Litteratur

- Bergholt, Mette & Tanvig, Hanne (1997): *Nyt om iværksættere i landdistrikter*. Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter, Esbjerg.
- Dahl, Michael S. og Sorenson, Olav (2012). Home sweet home: Entrepreneurs' location choices and the performance of their ventures. *Management Science*, 58 (2012):1059-1071.
- Furdas, M og Kohn, K (2011). *Why Is Start-up Survival Lower Among Necessity Entrepreneurs? A Decomposition Approach*. Preliminary Version, April 2011,
http://www.iza.org/conference_files/EntreRes2011/kohn_k2086.pdf
- Larsen, Jesper Fredborg Huric (2013). *Virksomheders overlevelsesgrader og vækst: en sammenligning af fire kommunetyper*. Syddansk Universitet, Esbjerg, Center for Landdistriktsforskning, CLF REPORT 23/2013, Maj 2013.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Fødevarerministeriet (2011). *Landdistriktsredegørelse 2011 – regeringens redegørelse til Folketinget*. <http://www.sum.dk/~media/Filer-Publikationer-IN/Kommuner%20og%20Regioner/2011/Landdistrikstred-2011/Landdistriktsredegørelse-2011.ashx>
- Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter (2013). *Regional- og Landdistriktpolitisk Redegørelse 2013*. Regeringens redegørelse til Folketinget, maj 2013.
http://mbbl.dk/sites/mbbl.dk/files/dokumenter/publikationer/regional-og_landdistriktpolitisk_redegoerelse_2013_0.pdf
- Rasmussen, Hanna B. (2002). *Iværksættere i landdistrikter ved årtusindskiftet*. Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter, September 2002.
- Ray, C (1999). Endogenous development in the era of reflexive modernity. *Journal of Rural Studies* 15 (3), pp. 257–267.
- Schøtt, Thomas (2008). *Iværksætteri i landområderne i Vejle Kommune*, CESFO Rapportserie nr. XVIII, Center for Småvirksomhedsforskning, CESFO, Syddansk Universitet, Kolding, 2007.
- Tanvig, H. W. (2003): *Myten om de mange iværksættere i landdistrikter*. Arbejdsrapport 4/03, CFUL, Esbjerg
- Tanvig, Hanne W. (2010): *Kvindelige iværksættere i landdistrikter - ikke bare en bitte biks. Teorier og konkrete undersøgelser i landdistrikter i Vejle Kommune*. Arbejdsrapport nr. 124, Skov & Landskab, Københavns Universitet.
- Tanvig, H.W. (2012): *Nyt brug af land - nye landbrugere – integrerende iværksætteri i landdistrikter*. Planlægning og Friluftsliv nr. 30/2012, Skov & Landskab, Københavns Universitet,
http://www.videntjenesten.life.ku.dk/Planlaegning_og_Friluftsliv/~media/Videntjenesten/Rapporter/PlanlaegningAfByOgLand/Bogl30.ashx.
- Vinogradov, E og Isaksen, E J (2008). Survival of new firms owned by natives and immigrants in Norway. *J. Dev. Entrepreneurship* 13, 21, DOI: 10.1142/S1084946708000831.

Bilag 1: Frasorterede brancher

- 68.20.10 Almennyttige boligselskaber
- 68.20.20 Private andelsboligforeninger
- 68.32.20 Ejerforeninger
- 84.11.00 Generelle offentlige tjenester
- 84.12.00 Administration af sundhedsvæsen, undervisning, kultur og sociale forhold undtagen social sikring
- 84.13.00 Administration af og bidrag til erhvervsfremme
- 84.21.00 Udenrigsanliggender
- 84.22.00 Forsvar
- 84.23.00 Domstole og fængselsvæsen
- 84.24.00 Politi
- 84.25.00 Brandvæsen
- 84.30.00 Lovpligtig socialsikring mv.
- 85.32.00 Tekniske skoler og fagskoler
- 85.41.00 Videregående uddannelser ikke på universitetsniveau
- 85.42.00 Videregående uddannelser på universitetsniveau
- 87.90.20 Familiepleje
- 90.04.00 Drift af teater- og koncertsale, kulturhuse mv.
- 91.01.10 Biblioteker
- 91.01.20 Arkiver
- 91.02.00 Museer
- 91.03.00 Historiske monumenter og bygninger og lignende attraktioner
- 93.11.00 Drift af sportsanlæg
- 93.12.00 Sportsklubber
- 93.29.10 Lystbådehavne
- 94.11.00 Erhvervs- og arbejdsgiverorganisationer
- 94.12.00 Faglige sammenslutninger
- 94.20.00 Fagforeninger
- 94.91.00 Religiøse institutioner og foreninger
- 94.92.00 Politiske partier
- 94.99.00 Andre organisationer og foreninger i.a.n.
- 97.00.00 Husholdninger med ansat medhjælp
- 98.10.00 Private husholdningers produktion af varer til eget brug, i.a.n.
- 98.20.00 Private husholdningers produktion af tjenesteydelser til eget brug, i.a.n.
- 99.00.00 Ekstraterritoriale organisationer og organer